



# Een eeuw aan financiële crisissen en de toestand in actuele financiële markten.

Vergelijkende studie van beurscrashes doorheen de tijd met de huidige situatie van de financiële markten wereldwijd.

Student: Cedric Van Hoey  
Stagementor: Geert Kesteleyn  
Stagebegeleider: Gerrit Van Riet  
Stagebedrijf: KBC Bank & Verzekeraar Mechelen-Centrum

PBA: Bedrijfsmanagement  
Afstudeerrichting: Business & Management  
Academiejaar: 2019 - 2020



## Voorwoord

---

Voor u ligt de scriptie 'Een eeuw aan financiële crisissen en de toestand in actuele financiële markten'. Bij het schrijven van deze scriptie is er een literatuurstudie gebeurd naar de verschillende beurscrashes van de laatste eeuw en de huidige situatie van financiële markten wereldwijd. Deze scriptie is geschreven in het kader van mijn afstuderen aan de opleiding Business and Management aan de Thomas-More Hogeschool Mechelen. Van maart 2020 tot en met juni 2020 ben ik bezig geweest met het zoeken van literatuur en schrijven van deze scriptie.

Samen met mijn begeleidend docent, Geert Kesteleyn, heb ik de onderzoeksvraag en deelvraag van deze scriptie bedacht. De uitgevoerde literatuurstudie was zowel in de geschiedenis als actueel. Na het vergelijken van de beurscrashes doorheen de tijd en de huidige situatie is er een antwoord gevormd op de onderzoeksvraag en de deelvraag. Tijdens het zoeken naar de nodige literatuur stonden mijn stagebegeleider, Gerrit Van Riet, en mijn begeleidend docent, Geert Kesteleyn, klaar om te helpen waar nodig.

Graag wil ik Geert Kesteleyn en Gerrit Van Riet bedanken voor de ondersteuning gedurende dit traject.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Cedric Van Hoey

Bonheiden, 11 juni 2020

## Samenvatting

Doorheen de tijd zijn er verschillende beurscrashes geweest die hun sporen in de geschiedenis hebben nagelaten. Op dit ogenblik leven we in een moeilijke periode ten gevolge van het COVID-19 virus, waardoor een economische recessie zich dreigt voor te doen.

Het doel van deze literatuurstudie is om te achterhalen of er verbanden zijn tussen voorgaande beurscrashes en de huidige situatie. Daarom is de volgende onderzoeksvraag opgesteld: "Welk verband is er terug te vinden tussen de huidige situatie van de financiële markten ten gevolge van het COVID-19 virus en voorgaande crisissen?".

Om een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag is een uitgebreide literatuurstudie verricht naar de aanleidingen, consequenties en getroffen financiële markten door beurscrashes doorheen de tijd. Uit de gevonden bronnen bleek dat de beurscrashes uiteenlopende aanleidingen en consequenties hadden. Bij elke besproken beurscrash zijn er verwijzingen naar de huidige situatie gemaakt om zo de voornaamste verbanden tussen voorgaande crisissen en nu neer te kunnen schrijven.

Op basis van deze verbanden kan er gesteld worden dat de nasleep van de corona-crisis nog lang zal duren. In een mogelijk vervolgonderzoek kunnen de consequenties van de corona-crisis in detail worden beschreven met de mogelijke lessen die hieruit te trekken zijn.

## Inhoudsopgave

|   |           |
|---|-----------|
| <b>Voorwoord</b> .....  | <b>1</b>  |
| <b>Samenvatting</b> .....   | <b>2</b>  |
| <b>Figuren en tabellenlijst</b> .....                                   | <b>6</b>  |
| <b>Begrippenlijst</b> .....   | <b>7</b>  |
| <b>Afkortingen</b> .....  | <b>10</b> |
| <b>Inleiding</b> .....  | <b>12</b> |
| <b>1 De moeder van alle crashes</b> .....                               | <b>14</b> |
| 1.1 <i>Aanleiding</i> .....   | 14        |
| 1.2 <i>Financiële markten geraakt door “The Great Depression”</i> ..... | 15        |
| 1.2.1 <i>Aandelenmarkt</i> .....  | 15        |
| 1.2.2 <i>Geldmarkt</i> .....  | 16        |
| 1.3 <i>De gevolgen van “The Great Depression”</i> .....                 | 16        |
| 1.3.1 <i>Economische consequenties voor de Verenigde Staten</i> .....   | 16        |
| 1.3.2 <i>Politieke gevolgen voor de Verenigde Staten</i> .....          | 17        |
| 1.3.3 <i>Socio-culturele gevolgen voor de Verenigde Staten</i> .....    | 19        |
| 1.4 <i>Internationale gevolgen van “The Great Depression”</i> .....     | 21        |
| 1.5 <i>Conclusie</i> .....  | 22        |
| <b>2 Black Monday</b> .....   | <b>24</b> |
| 2.1 <i>Aanleiding</i> .....   | 24        |
| 2.2 <i>Financiële markten geraakt door Black Monday</i> .....           | 25        |
| 2.3 <i>De gevolgen van Black Monday</i> .....                           | 26        |
| 2.4 <i>Conclusie</i> .....  | 26        |
| <b>3 The Dotcom Bubble</b> .....  | <b>28</b> |
| 3.1 <i>Aanleiding</i> .....   | 28        |
| 3.2 <i>Financiële markten geraakt door de Dotcom-crash</i> .....        | 29        |
| 3.2.1 <i>Kapitaalmarkt – technologiesector</i> .....                    | 29        |
| 3.3 <i>Gevolgen van de Dotcom-crash</i> .....                           | 31        |

|          |  |           |
|----------|--|-----------|
| 3.4      | <i>Conclusie</i> .....   | 31        |
| <b>4</b> | <b>Beurscrash als gevolg van 9/11</b> .....                          | <b>32</b> |
| 4.1      | <i>Aanleiding</i> .....  | 32        |
| 4.2      | <i>Financiële markten geraakt door de 9/11 beurscrash</i> .....      | 32        |
| 4.2.1    | Kapitaalmarkt - algemeen .....                                       | 32        |
| 4.2.2    | Kapitaalmarkt – luchtvaartsector .....                               | 33        |
| 4.3      | <i>Gevolgen van de 9/11 beurscrash</i> .....                         | 33        |
| 4.4      | <i>Conclusie</i> .....   | 34        |
| <b>5</b> | <b>Financiële crisis van 2008</b> .....                              | <b>35</b> |
| 5.1      | <i>Aanleiding</i> .....  | 35        |
| 5.2      | <i>Financiële markten geraakt door de kredietcrisis</i> .....        | 36        |
| 5.2.1    | Financiële markten - wereldwijd .....                                | 36        |
| 5.3      | <i>Gevolgen van de kredietcrisis</i> .....                           | 37        |
| 5.3.1    | Economische gevolgen .....   | 37        |
| 5.3.2    | Politieke gevolgen.....  | 38        |
| 5.3.3    | Socio-culturele gevolgen .....                                       | 39        |
| 5.4      | <i>Conclusie</i> .....   | 39        |
| <b>6</b> | <b>Eurocrisis 2010</b> .....   | <b>41</b> |
| 6.1      | <i>Aanleiding</i> .....  | 41        |
| 6.2      | <i>Gevolgen van de eurocrisis</i> .....                              | 41        |
| 6.3      | <i>Conclusie</i> .....   | 42        |
| <b>7</b> | <b>De huidige situatie ten gevolge van het COVID-19 virus</b> .....  | <b>44</b> |
| 7.1      | <i>Stand van zaken met betrekking tot de huidige situatie</i> .....  | 44        |
| 7.1.1    | Weerslag COVID-19 pandemie op verschillende kapitaalmarkten .....    | 44        |
| 7.1.2    | Impact van COVID-19 op de oliemarkten .....                          | 46        |
| 7.1.3    | Algemene economische impact van COVID-19 .....                       | 47        |
| 7.1.4    | Impact van COVID-19 op de commerciële vliegtuigindustrie .....       | 47        |
| 7.2      | <i>Voornaamste verbanden tussen voorgaande crisissen en nu</i> ..... | 48        |
| 7.3      | <i>Lessen die te trekken zijn uit voorgaande crisissen</i> .....     | 49        |
| 7.4      | <i>Voorzichtige prognose naar de toekomst toe</i> .....              | 51        |

Literatuurlijst ..... 54

## Figuren en tabellenlijst

|   |    |
|---|----|
| FIGUUR 1: WEKELIJKE VERANDERING IN HET AANTAL VLUCHTEN TEN GEVOLGE VAN COVID-19 ..... | 13 |
| FIGUUR 2: EVOLUTIE DOW JONES (1896-1950) .....  | 15 |
| FIGUUR 3: TOTALE GELDHOEVEELHEID V.S. IN PERCENTAGES .....                            | 16 |
| FIGUUR 4: MIGRATIE VAN EUROPA NAAR V.S. ....  | 20 |
| FIGUUR 5: STERFTECIJFER EN LEVENSVERWACHTING V.S. (1900-2013) .....                   | 21 |
| FIGUUR 6: DALING AANDELEN WERELDWIJD (1926-1934) .....                                | 21 |
| FIGUUR 7: NASDAQ, SECTOREN (2000) .....   | 30 |
| FIGUUR 8: S&P INDEX .....   | 30 |
| FIGUUR 9: DJIA (2007-2010) .....  | 36 |
| FIGUUR 12: TOTAAL PERCENTAGE WERKLOZEN VAN DE BEROEPSBEVOLKING .....                  | 38 |
| FIGUUR 14: VERLOOP VAN DE OLIEPRIJZEN IN DE V.S. ....                                 | 47 |



## Begrippenlijst

| <b>Begrip</b>     | <b>Definitie/ verklaring</b>   |
|-------------------|--|
| Automated systems | Automatische invoer van transacties.   |
| Bankrun           | Verschijnsel waarbij zeer veel rekeninghouders op eenzelfde moment hun spaargeld bij een bank willen opnemen, waardoor een acuut liquiditeitsprobleem ontstaat.  |
| Bad bank          | Speciaal opgerichte bankholding waarin toxische kredieten van één of meer bestaande banken in worden verzameld met als doel de kredietkwaliteit te verbeteren.   |
| Boom              | Snelle en ononderbroken stijging.  |
| Circuit-breakers  | Systeem dat maatregelen neemt bij felle dalingen in de aandelenkoersen om tijdelijk het verhandelen in aandelen te pauzeren en zo paniekverkopen tracht te voorkomen.  |
| Credit-boom       | Snelle en ononderbroken stijging van kredieten.  |
| Futures           | Een financieel derivaat, namelijk een financieel contract tussen twee partijen die zich verbinden om op een bepaald tijdstip een bepaalde hoeveelheid van een product of financieel instrument te verhandelen tegen een vooraf bepaalde prijs. |
| Goudstandaard     | Muntstelsel waarin de economische rekeneenheid een vast gewicht aan goud is.   |

|                                  |   |
|----------------------------------|---|
| Grexit                           | Eventuele vrijwillige of gedwongen uitstap van Griekenland uit de eurozone en de terugkeer naar de drachme in dat land.   |
| Internetreuzen                   | Een kleine groep mondiale internetbedrijven die, in het algemeen of in een bepaalde sector, via het internet een marktoverwicht vertonen, of minstens toonaangevend zijn. |
| Lockdown                         | Een lockdown is een noodmaatregel of noodtoestand waarbij een gebied of gebouw niet mag worden betreden.  |
| Marktkapitalisatie-gewogen index | Index waarbij de fondsen met de grootste ondernemingswaarde het zwaarste meewegen.  |
| Measured pace                    | Beleidsplan van de Federal Reserve om geleidelijk aan de basisrente terug te verhogen in de Verenigde Staten.   |
| New Deal laws                    | Omvangrijk sociaal en economisch hervormingsprogramma van de Amerikaanse president Franklin D. Roosevelt om de Verenigde Staten uit The Great Depression te helpen.       |
| Prijsgewogen index               | Index waarbij het aandeel met de hoogste koers het zwaarste meeweegt.   |
| Roaring twenties                 | De roaring twenties is de benaming voor een zeer bewogen periode in het begin van de 20e eeuw.  |
| Safe haven buying                | Een investering, belegging waarvan verwacht wordt dat deze een stijging in waarde heeft gedurende turbulente periodes op financiële markten.                              |
| Second New Deals                 | Tweede fase van het sociaal en economisch hervormingsprogramma van de Amerikaanse president Franklin D. Roosevelt.  |

|                        |   |
|------------------------|---|
| Subprime               | Amerikaanse term voor hypotheek en andere leningen die aan minder kredietwaardige personen zijn verstrekt. Deze hypotheek zijn gekend onder de benaming "rommelhypotheek".                                  |
| The Great Lockdown     | De recessie waarin we dreigen te belanden ten gevolge van het COVID-19 virus.   |
| Toxische kredieten     | Kredieten/ leningen die niet terugbetaald gaan worden of kredieten/ leningen met achterstallige betalingen.   |
| Verdrag van Maastricht | Het Verdrag van Maastricht vormde de Europese Gemeenschap om tot de Europese Unie en legde verder de basis voor de Economische en Monetaire Unie en de invoering van een gemeenschappelijke munt (de euro). |
| War on Terror          | Internationale militaire campagne die na de aanslagen van 11 september door de Amerikaanse regering is gelanceerd.  |

## Afkortingen

| <b>Afkorting</b> | <b>Uitleg</b>  |
|------------------|--|
| AEX              | Amsterdam Exchange   |
| CAC 40           | Cotation Assistée en Continu 40  |
| COVID-19         | Coronavirus disease 2019   |
| DAX 30           | Deutscher Aktienindex  |
| DJIA             | Down Jones Industrial Average  |
| E.U.             | Europese Unie  |
| ECB              | Europese Centrale Bank   |
| EFSF             | European Financial Stability Facility  |
| ESM              | European Stability Mechanisme  |
| ESRB             | European Systemic Risk Board   |
| FTSE             | Financial Times Stock Exchange   |
| IPO              | Initial Public Offering  |
| NASDAQ           | National Association of Securities Dealers Automated Quotations              |
| NASDAQ<br>COMP.  | National Association of Securities Dealers Automated Quotations<br>Composite |
| NIKKEI 225       | Nihon Keizai Shimbun 225   |

|         |                               |
|---------|-------------------------------|
| S&P 500 | Standard and Poor's 500       |
| SSE     | Shanghai Stock Exchange       |
| WPA     | Works Progress Administration |
| WTC     | World Trade Center            |
| WTI     | West Texas Intermediate       |
| WWW     | World Wide Web                |

## Inleiding

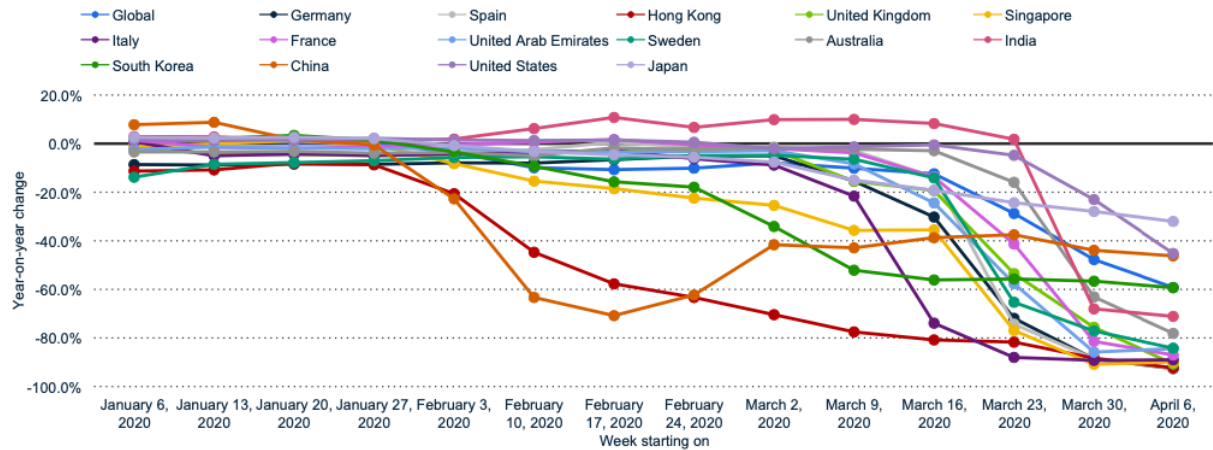
Op 12 december 2019 werd een eerste besmetting van het COVID-19 virus vastgesteld in Wuhan. Dit was toen een enorme ver-van-ons-bed-show. In januari begon het virus zich te verspreiden en kwam het al in enkele delen van Europa voor. Op dinsdag 17 maart 2020 nam België een eerste verregaande maatregel, namelijk het opzetten van een "lockdown-light". Deze had niet enkel impact op het sociale leven, maar ook op de economie. Dit beperkte zich niet enkel tot de Belgische economie. Het COVID-19 virus begon een impact te hebben op de wereldeconomie, alsook op de financiële markten wereldwijd.

De wereldwijde implicaties van COVID-19 en de bijhorende onzekerheden in de economie brachten me tot het onderwerp van deze proef: de toestand van de financiële markten als gevolg van COVID-19. Hierbij wordt er specifiek ingegaan op gelijkenissen tussen de gevolgen van voorgaande financiële crisissen en de huidige situatie. Er wordt gekeken naar de mogelijke lessen die eruit te trekken zijn. Daar bovenop zullen er economische verbanden worden aangetoond doorheen de studie, met betrekking tot het terug op gang komen van de economie na een financiële crisis.

Een economische sector waarvan al geweten is dat deze getroffen is door het virus is de commerciële vliegtuigindustrie. Uit de figuur<sup>1</sup> op de volgende pagina kan er worden afgeleid dat er wereldwijd minder passagiersvluchten worden uitgevoerd in vergelijking met het vorige jaar. In sommige landen stijgen er bijna 100% minder vluchten op dan het jaar voordien. Wat betekent dat er een vliegverbod in deze landen aan zit te komen. Dit vliegverbod is nog niet te zien op de figuur aangezien deze tot en met 6 april 2020 gaat.

<sup>1</sup> OAG Schedules Analyser, & Statista. (2020). *Global Scheduled Capacity Change year-over-year* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://www.statista.com/statistics/1104036/novel-coronavirus-weekly-flights-change-airlines-region/>

Figuur 1: Wekelijkse verandering in het aantal vluchten ten gevolge van COVID-19



In deze studie gaan er zes financiële crisissen uit het verleden besproken worden. Elke crisis wordt gelinkt aan de huidige situatie van de financiële markten. Dit om een coherent geheel te vormen, waaruit een voorzichtige prognose voor de huidige situatie gevormd kan worden. Waarbij er ook gekeken gaat worden naar de mogelijke lessen die getrokken kunnen worden.

De hoofdonderzoeksvraag van deze studie is: "Welk verband is er terug te vinden tussen de huidige situatie van de financiële markten ten gevolge van het COVID-19 virus en voorgaande crisissen?". Met als deelvraag: "Welke mogelijke lessen kunnen er getrokken worden uit de voorgaande crisissen?".

## 1 De moeder van alle crashes

In dit deel van de scriptie wordt de moeder van alle crashes besproken, beter gekend als de "Wall Street Crash of 1929" en die was de aanleiding tot The Great Depression. Er gebeurt een terugblik naar de aanleiding van deze crisis. Vervolgens wordt er besproken op welke financiële markten deze crisis een invloed had. Hierop volgend worden de gevolgen van de crisis weergegeven gekoppeld aan de herstelperiode. Als slot een korte conclusie met een link naar de huidige situatie.

### 1.1 Aanleiding

The Great Depression vond plaats op het einde van de roaring twenties, namelijk in 1929. De Verenigde Staten kenden in deze periode een lange "credit-boom". Deze ging gepaard met stijgende prijzen voor aandelen en obligaties, terwijl er geen snelle prijsstijgingen terug te vinden waren voor goederen en diensten. Een gevolg hiervan was de permanente inflatie in de vorm van een kredietenexpansie. Dit zorgde voor een onophoudelijke vermeerdering van de geldhoeveelheid. Deze vermeerdering van de geldhoeveelheid gebeurde door het Federal Reserve System. Hierdoor ontstond er een luchtbel in onroerend goed en handelsgoederen. Met als gevolg een enorme groei van de Amerikaanse economie.

De Verenigde Staten maakten sinds 1921 een enorme hoogconjunctuur mee. Zo steeg het bruto nationaal product van 4500 dollar per inwoner naar bijna 6000 dollar in 1929. In de tweede helft van 1929 bereikte deze zijn hoogtepunt. Toen werd de bubbel doorprikt en ging het alleen nog maar bergaf.

De reden waardoor het bergaf ging met de Dow Jones Index kwam door de nieuwe maatregelen van de Federal Reserve System. Met als grootste oorzaak het invoeren van een rentestijging van 1% in en het geven van minder krediet. Deze rentestijging had als doel om de inflatie dichtbij, maar onder de 2% te brengen. Bijgevolg waren er bedrijven die door de rentestijging minder winst maakten, wat dan leidde tot lagere beurskoersen. Hierop ontstond er een paniecreactie bij de Amerikaanse bevolking. Dit leidde tot een enorme verkoop van aandelen en obligaties.



De volgende figuur<sup>2</sup> toont de groei die de Dow Jones Index meemaakte tot en met de eerste helft van 1929. Na dit jaartal is er te zien dat deze in een depressie terecht is gekomen door de beslissingen van de Federal Reserve System. Deze beslissingen veroorzaakten een sneeuwbaaleffect, waarbij de Amerikaanse economie volgde en in een sneltempo in een depressie terecht kwam. Hierdoor ontstond er deflatie (situatie waarbij het algemeen prijspeil voortdurend daalt en consumptiegoederen goedkoper worden) en dit deed de handel instorten. Met als gevolg dat de hele wereld zich in laagconjunctuur bevond.

Figuur 2: Evolutie Dow Jones (1896-1950)



## 1.2 Financiële markten geraakt door "The Great Depression"

Financiële markten zijn een medium waar waarden verhandeld worden. Hierbij maken kopers en verkopers interactie met elkaar en vinden er transacties plaats. Een financiële markt kan verwijzen naar verschillende domeinen. Het kan gaan om een fysieke locatie, maar ook om een virtuele beurs.

### 1.2.1 Aandelenmarkt

"The Great Depression" is ontstaan door de verkoop van grote aantallen aandelen en obligaties. De Amerikaanse bevolking deed dit als paniecreactie. Het gevolg hiervan was dat deze markt zwaar getroffen werd en in sneltempo naar beneden

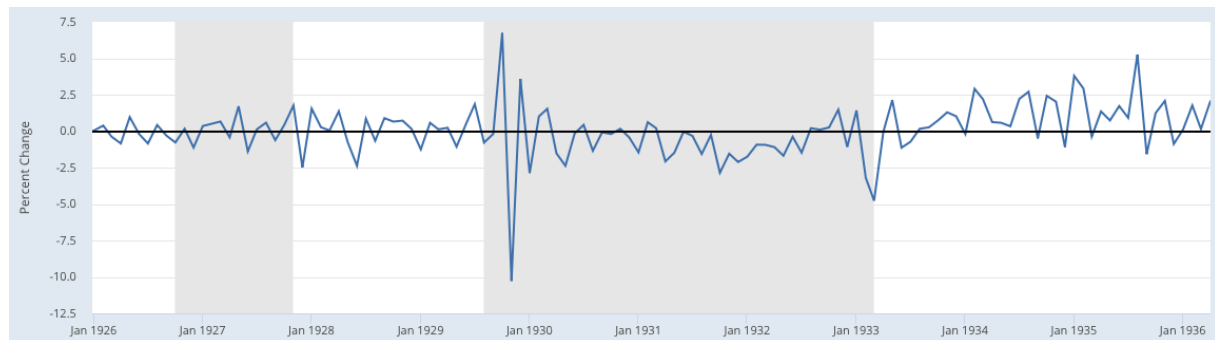
<sup>2</sup> Bloomberg, & De tijd. (2017). *De evolutie van de Dow Jones sinds 1986* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://www.tijd.be/dossier/krant/dow-jones-van-infoblaadje-tot-beursbarometer/9846255.htm>

ging. Deze crisis trof niet alleen de Amerikaanse aandelen- en obligatiemarkt, maar ook die van andere landen, dit door de onderlinge verwevenheid tussen deze markten. Bijgevolg moesten deze landen versneld leningen terugbetalen aan de Verenigde Staten.

### 1.2.2 Geldmarkt

"The Great Depression" trof ook de Amerikaanse geldmarkt. Wat leidde tot een "bankrun": de bevolking ging massaal spaargeld dat op de bank stond afhalen. Hierdoor was er minder geld voor de banken om te lenen en te spenderen. Dit trof de bankensector enorm hard. Op onderstaande figuur<sup>3</sup> zien we hoe de geldhoeveelheid van de Verenigde Staten met 10% daalde toen de crisis begon.

Figuur 3: Totale geldhoeveelheid V.S. in percentages



## 1.3 De gevolgen van "The Great Depression"

Bij een financiële crisis zijn er verschillende gevolgen zichtbaar, dit op verschillende niveaus. Zo zijn er gevolgen voor de economie, maar ook bij de politiek zien we veranderingen. Het sociale leven of de sociale status van mensen kan ook veranderen. The Great Depression heeft ook op internationaal niveau gevolgen gehad. Deze worden in dit deel besproken.

### 1.3.1 Economische consequenties voor de Verenigde Staten

In de Verenigde Staten zijn er verschillende economische gevolgen door de financiële crisis die van start ging in 1929. Om te beginnen ontstond er onderconsumptie. Bedrijven verkochten minder en minder, waardoor hun inkomsten verlaagden en er dus een duidelijke afname in de handel te zien was. Bijgevolg moesten deze bedrijven maatregelen nemen om hun winst te garanderen.

<sup>3</sup> National Bureau of Economic Research, & FRED Economic Data. (2012). *Total Money Supply for United States* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://fred.stlouisfed.org/series/M1490AUSM157SNBR>

Dit uitte zich in een verlaging van het inkomen van de Amerikaanse bevolking. Naarmate de financiële crisis zich verderzette moesten bedrijven hun deuren sluiten. Dit mondde uit in verschillende ontslagen, met een stijging van de werkloosheidsgraad. De werkloosheid in de Verenigde Staten bereikte in 1933 het hoogste punt. Zo was er 25% van de beroepsbevolking werkloos. Deze beroepsbevolking bedroeg toen 51.840.000 personen.

Andere gevolgen voor de economie veroorzaakt door de financiële crisis, waren de daling van de olieprijsen, alsook de zwakkere munteenheid van de Amerikaanse dollar. Wat ervoor zorgde dat de koopkracht van de bevolking daalde en er minder producten verkocht werden. Vele boeren geraakten door de crisis niet van hun producten af en moesten een deel hiervan weggooien.

De reden voor de grote stockage van goederen en producten is te danken aan de Eerste Wereldoorlog. Een groot deel van de goederen en producten van de Verenigde Staten werden wereldwijd geëxporteerd. Toen de crisis aanbrak, viel deze export weg en bleef er een grote opslag over.

### 1.3.2 Politieke gevolgen voor de Verenigde Staten

Door de financiële crisis ontstond er in de Verenigde Staten ontevredenheid over het huidige beleid. Dit mondde uit tot de verkiezing van een nieuwe president in 1933. De bevolking koos Franklin D. Roosevelt als president, met de hoop dat hij de situatie kon verbeteren. Dit probeerde hij ook, door de "New Deal laws" in te voeren. Dit was een opeenvolging van programma's en projecten tot het herstellen van de welvaart.

De eerste "New Deal laws" bestonden uit vier grote punten die geleidelijk aan ingevoerd werden. Naast deze vier punten zijn er nog 12 andere wetten ingevoerd, maar deze waren minder omvangrijk.

#### **1) Four-day bank holiday**

Met deze nieuwe wet verklaarde Franklin D. Roosevelt een sluiting van de banken gedurende vier opeenvolgende dagen. Dit om de bevolking te doen stoppen met het afhaken van hun geld, zodat de banken konden herstellen. Op het moment dat de banken terug open mochten ging Franklin D. Roosevelt met zijn adviseurs en

experten bekijken welke banken er terug open konden gaan. De banken met genoeg geldreserve gingen terug open, de anderen bleven gesloten. Bovendien dienden de banken een keuze te maken wat hun activiteit betrof: ofwel een investeringsbank ofwel een commerciële bank. Een mix was niet meer toegelaten.

## **2) Stopzetting van het verbod met betrekking tot alcoholische dranken**

In de Verenigde Staten heerste er een verbod met betrekking tot de verkoop, aankoop en nuttigen van alcoholische dranken. Om de binnenlandse economie terug wat op gang te brengen, besloot Franklin D. Roosevelt om dit verbod stapsgewijs af te bouwen. Zo werd de verkoop, aankoop en nuttigen van bier toegestaan. Na een jaar werd er besloten dat alle alcoholische dranken terug verkocht en genuttigd mochten worden.

## **3) Federale subsidies voor de landbouwsector**

Deze "*New Deal*" werd gekozen om de landbouw in de Verenigde Staten te behouden, met betrekking tot de boeren die graan, zuivelproducten, tabak en maïs produceren. Dit zijn de landbouwproducten die het meest geproduceerd werden en het hoogstnodig waren in de Verenigde Staten.

## **4) June's National Industrial Recovery Act**

Door "*June's National Industrial Recovery Act*" gaf Franklin D. Roosevelt de bevolking het recht om vakbonden op te starten. Deze vakbonden moesten pleiten voor meer loon, alsook betere werkomstandigheden.

Desondanks deze vier grote wetten en 12 andere wetten, bleef "*The Great Depression*" verder heersen. Hierop besliste Franklin D. Roosevelt om "*Second New Deals*" in te voeren. Deze waren agressiever en moesten zorgen voor meer impact, opdat de financiële crisis afgeremd kon worden en de Verenigde Staten konden herstellen. De "*Second New Deals*" bestonden uit drie punten die vandaag de dag nog altijd gelden in de Verenigde Staten.

### **1) Creatie "Works Progress Administration" (WPA)**

Met deze wet voorzag Franklin D. Roosevelt de bevolking van de Verenigde Staten van werk. Deze WPA's mochten niet concurreren met de private industrie, dus ontstond er een focus op de bouwsector. Eveneens voorzag de WPA artiesten, schrijvers, theaterregisseurs en muzikanten van werk.

### **2) The Wagner Act**

Met deze wet ontstond er een toezicht op de verkiezingen met betrekking tot de vakbond. Dit om te voorkomen dat bedrijven hun werknemers oneerlijk behandelden.

### **3) The Social Security Act**

Bij deze wet gaf Franklin D. Roosevelt de bevolking van de Verenigde Staten de garantie op een pensioen. Hierbij ontstond er een systeem met een werkloosheidsuitkering. Eveneens moest de federale overheid mee zorg dragen voor afhankelijke kinderen en de hulpbehoevenden.

Deze politieke beslissingen van Franklin D. Roosevelt vormden een schisma tussen conservatieven, sociaaldemocraten en liberalen. Deze verdeeldheid is vandaag de dag in verschillende delen van de Verenigde Staten nog altijd te zien.

#### **1.3.3 Socio-culturele gevolgen voor de Verenigde Staten**

De financiële crisis die startte in 1929 en rond 1942 eindigde, bracht verschillende socio-culturele gevolgen met zich mee. Vele van deze socio-culturele gevolgen waren verweven met de economische gevolgen. Doordat een deel van de bevolking minder begon te verdienen, konden ze hun woonst niet meer betalen. Dit had tot gevolg dat verschillende inwoners van de Verenigde Staten samen gingen wonen met familie of vrienden, zodat ze de kosten van het gezin konden drukken.

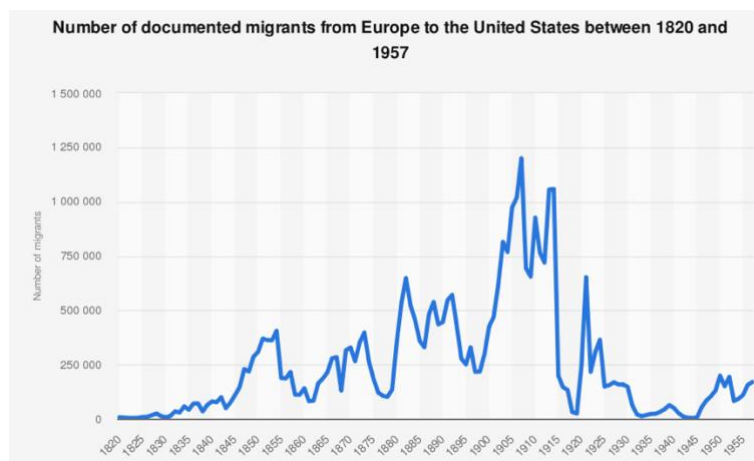
Naarmate de crisis vorderde verloren vele inwoners van de Verenigde Staten hun werk. Dit had grote socio-culturele gevolgen. Het aantal daklozen telde op zijn hoogste punt 2.000.000 inwoners. Ongeveer 1,6% van de bevolking was dakloos.

De financiële crisis had ook socio-culturele gevolgen voor kinderen en jongeren. Ouders konden de rekeningen niet meer betalen, met als gevolg dat de kinderen en jongeren de school moesten verlaten.

Gedurende de financiële crisis, was er een groep in de bevolking die er harder onder leed. Deze groep werd de etnische minderheidsgroep genoemd, door hun migratieachtergrond. Deze groep had niet de volledige "boom" periode meegemaakt. Ze maakten minder winsten en hadden minder reserves om de crisis door te komen, hierdoor leden ze meer onder de financiële crisis.

Op socio-cultureel niveau was er een vermindering in migratie van Europa naar de Verenigde Staten waar te nemen. Onderstaande figuur<sup>4</sup> geeft weer hoe de migratie bijna tot stilstand is gekomen. Deze hervatte pas toen de Tweede Wereldoorlog eindigde.

Figuur 4: Migratie van Europa naar V.S.

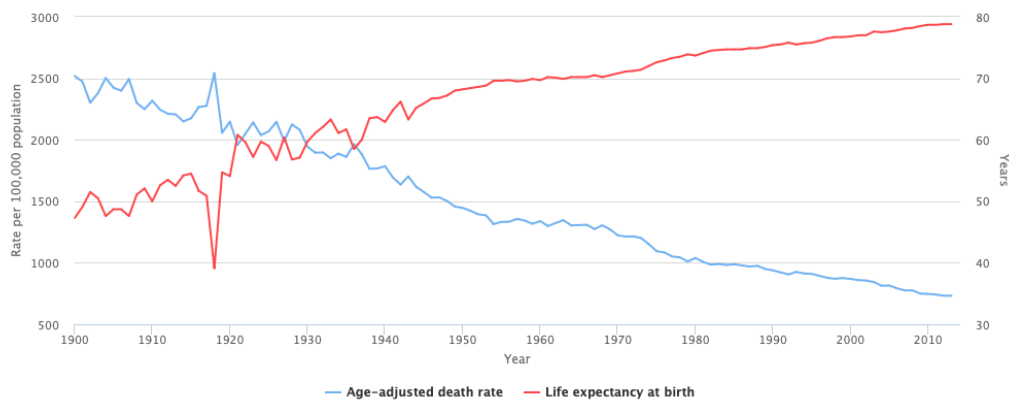


Een belangrijk punt dat niet vergeten mag worden, zijn de sterftecijfers die deze crisis met zich mee heeft gebracht. In vergelijking met de Eerste Wereldoorlog, telt "The Great Depression" 9.384 meer doden in de Verenigde Staten. De levensverwachting van de bevolking in de Verenigde Staten telde een gemiddelde van 61 jaar. Dit is dan op zijn beurt hoger in vergelijking met de Eerste Wereldoorlog, maar lager in vergelijking met de Tweede Wereldoorlog. De figuur<sup>5</sup> op de volgende pagina geeft het verloop van het aantal doden en de levensverwachting in de Verenigde Staten weer.

<sup>4</sup> National Bureau of Economic Research, & FRED Economic Data. (2012). *Total Money Supply for United States* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://fred.stlouisfed.org/series/M1490AUSM157SNBR>

<sup>5</sup> Penn Wharton University of Pennsylvania, Centers for Disease Control, & National Center for Health Statistics. (2016). *U.S. Mortality and Life Expectancy, 1900-2013* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://budgetmodel.wharton.upenn.edu/issues/2016/1/25/mortality-in-the-united-states-past-present-and-future>

Figuur 5: Sterftecijfer en levensverwachting V.S. (1900-2013)

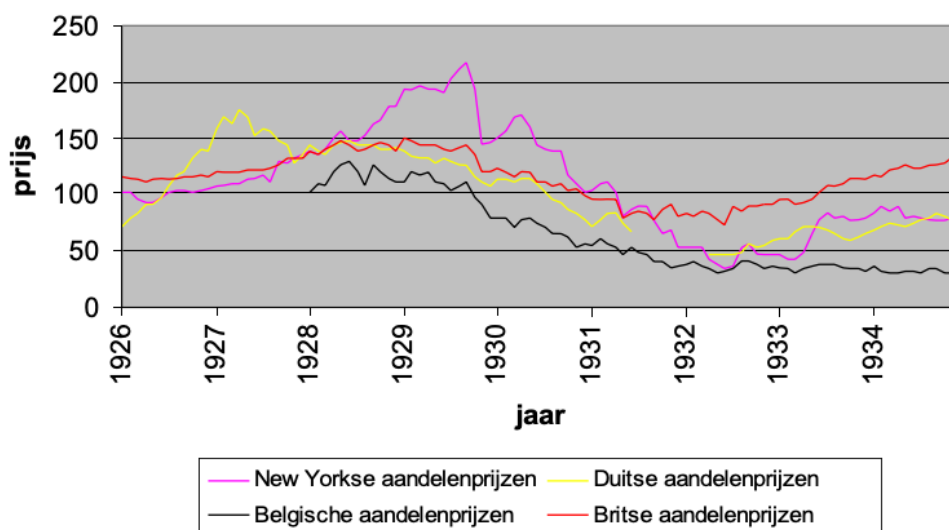


De socio-culturele gevolgen van "The Great Depression" hebben hun sporen in de geschiedenis van de Verenigde Staten nagelaten. Ook hebben de economische en de politieke gevolgen dit gedaan. Zoals eerder vermeld had deze crisis niet enkel nationale gevolgen. Er is ook sprake van internationale gevolgen. Deze worden op de volgende pagina besproken.

#### 1.4 Internationale gevolgen van "The Great Depression"

Op internationaal niveau had deze financiële crisis verschillende gevolgen. Wereldwijd daalden de aandelenprijzen mee met de Dow Jones. Op onderstaande figuur<sup>6</sup> is deze daling in aandelenprijzen te zien, met betrekking tot de Verenigde Staten, België, Duitsland en Groot-Brittannië.

Figuur 6: Daling aandelen wereldwijd (1926-1934)



<sup>6</sup> KINDLEBERGER, C. P., & STEEMANS, S. F. (2003). *The world in depression 1929-1939* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://www.scriptiebank.be/sites/default/files/30d733696715517dc707300ef63f3db2.pdf>

Een ander internationaal gevolg was er voor de financiële markten in vele landen die onderlinge verwevenheid toonden met deze van de Verenigde Staten. Zoals eerder vermeld in puntje 1.2.1. hadden deze landen leningen die ze in snel tempo terug moesten betalen. Dit zorgde ervoor dat ze geraakt werden door schulden en dit tekort moesten gaan opvullen. Hierbij werden er verschillende protectionistische maatregelen genomen, die op hun beurt ook gevolgen hadden. Er was een afname van internationale handel te zien. Dit zorgde ervoor dat de grote bedrijven minder moesten produceren. Met als gevolg dat er loonsverlagingen gebeurden. Indien het bedrijf dan nog niet rendabel was om te overleven, vielen er ontslagen. Dit veroorzaakte massawerkloosheid en ongeziene cijfers. Op het hoogtepunt van de financiële crisis was 30% van de werknemers in de landbouw werkloos. In de industriebouw telde men 33,33%, in de bediendensector 12% en in de arbeidersklasse 19,4% van de werknemers die werkloos waren.

Een maatregel die werd genomen door verschillende overheden is de verlaging van de discontovoet (rente waartegen de commerciële banken liquiditeiten kunnen lenen bij de centrale bank). Dit om ervoor te zorgen dat de banken niet sluiten en de bevolking hun spaargeld op de banken liet staan. Verschillende overheden hebben ook een vermindering van overheidsuitgaven aangekondigd. Eveneens besloten de overheden om de goudstandaard los te laten. Wat ervoor zorgde dat de wisselkoers is ontstaan.

## 1.5 Conclusie

Uit de voorgaande geschreven feiten en cijfers, valt er te concluderen dat "*The Great Depression*" wereldwijd een impact heeft gehad. Zowel op economisch, politiek als socio-cultureel niveau. Veel van deze gevolgen waren negatief, maar enkele waren positief. Dankzij deze financiële crisis hebben de Verenigde Staten er enkele nieuwe wetten bij in het voordeel van de bevolking.

Zonder deze financiële crisis hadden we vandaag de dag misschien nog altijd geleefd volgens de goudstandaard. Eveneens valt er te concluderen dat de monetaire beleidsmakers een te trage reactie hebben getoond. Met als gevolg dat deze financiële crisis gedurende een lange periode stand heeft kunnen houden.



Tot slot de verwijzing naar de huidige situatie. De Verenigde Staten hebben als maatregel federale subsidies voor de landbouwsector toegekend. De federale subsidies in de Verenigde Staten destijds, zien we zelfs nu in – weliswaar aangepaste vorm – terugkeren: bijvoorbeeld de hinderpremies voor zelfstandigen in België.

## 2 Black Monday

Deze beurscrash wordt Black Monday genoemd, verwijzend naar de dag waarop hij zich voordeed. Op maandag 19 oktober 1987 was er een enorme daling in de beurzen wereldwijd. Deze crash wordt ook wel eens de eerste moderne crash genoemd. De reden voor deze benaming komt door de automated systems. In plaats van een manuele invoer van transacties gebeurde deze invoer nu automatisch. Bijgevolg werden alle transacties versneld op de beurs.

Net zoals bij "*The Great Depression*" gebeurt er een terugblik naar de aanleiding van deze crash. Gevolgd door een bespreking van de financiële markten waarop deze crash een invloed had. Waarna er wordt gekeken naar de wereldwijde gevolgen. Met als einde een korte conclusie met verwijzing naar de huidige situatie.

### 2.1 Aanleiding

Er zijn drie oorzaken voor Black Monday aan te wijzen.

Als eerste zijn er de stijgende koersen van de beurzen wereldwijd. Tot 1982 kenden de beurzen wereldwijd weinig veranderingen en was er eerder sprake van een vlakke periode. In 1982 werd de rente op spaargelden verlaagd. Met als gevolg dat het rendement van spaargelden een daling kende. Hierop besloot de grote en kleine belegger om meer op de beurs te gaan, aangezien er uit aandelen meer rendement te halen was. Dit leidde tot een (overdreven) stijging van de beurskoersen wereldwijd. Sommige aandelenkoersen zagen een stijging tot meer dan 350%!

Een andere mogelijke oorzaak was de intrede van de automated systems. Hierin ontstonden computergestuurde portefeuillev verzekeringen, gekoppeld aan automatische verkoop van futures (net om die dalende aandelenkoersen te compenseren). Dit veroorzaakte echter een sneeuwbaaleffect. Toen de aandelenkoersen aan het dalen waren, was er massale verkoop van futures. Dit zorgde voor een overaanbod in vrijstaande aandelen en futures. Met als gevolg dat de aandelenprijzen verder bleven dalen. Het was als het ware een vicieuze cirkel waarin zowel de grote als de kleine belegger zich bevonden.

Een derde en laatste oorzaak is gekoppeld aan de vorige. De beurzen bevonden zich in een opeenstapeling van slecht nieuws. Zo ontstond door de automatische verkoop van futures een Amerikaans handelstekort. Dit zorgde ervoor dat de banken de verkoopstroom niet meer konden volgen. In de Verenigde Staten bracht dit een verzwakking van de dollar met zich mee.

De aanleiding van deze beurscrash kan kort samengevat worden. Zo begon het allemaal met de daling van de rente op de spaargelden. Wat zorgde voor meer beweging op de beurzen, met stijgende beurskoersen gedurende vijf jaar. Op het moment dat de aandelenprijzen daalden, kwamen de automated systems in werking. Door deze systemen waren het niet tien beleggers te gelijk, maar wel honderden die hun futures verkochten. Dit bracht een plotse en hoge verkoopsgolf met zich mee. Waardoor uiteindelijk deze beurscrash heeft kunnen plaatsvinden.

## 2.2 Financiële markten geraakt door Black Monday

Black Monday is een crash die in een snel tempo wereldwijd heeft kunnen plaatsvinden. Hierbij zijn er verschillende kapitaalmarkten geraakt. Deze worden hieronder besproken.

De eerste kapitaalmarkt die besproken zal worden, is de Amerikaanse, met als benchmark de Dow Jones Industrial Average. Deze index geeft de aandelenmarkt van New York weer en bevat de 30 beursgenoteerde bedrijven die het meest representatief zijn voor het Amerikaans bedrijfsleven. Net zoals bij "*The Great Depression*" is de aandelenkoers hiervan gedaald in grote mate. Er was namelijk een daling van ongeveer 22% op één dag waar te nemen.

Een andere aandelenmarkt die mee geraakt werd, was de Aziatische kapitaalmarkt. Het gekozen voorbeeld hierbij is de Hang Seng Composite Index. Deze index geeft de aandelenmarkt van Hong Kong weer. Hierin vinden we de aandelen terug van de 50 meest liquide en grootste bedrijven van Hong Kong. De aandelenkoers van deze index daalde met 33% vanaf het moment dat Black Monday plaatsvond.

Ook in Europa bleef dit niet zonder gevolg voor de kapitaalmarkten. Hiervan worden er twee kort besproken. Als eerste heb je de Financial Times Stock Exchange. Deze index is de belangrijkste graadmeter van de Londense Beurs.

Hierin bevinden zich de 100 grootste bedrijven van Londen. De aandelenkoers van FTSE daalde met 29% door Black Monday. Een andere getroffen kapitaalmarkt, was de Amsterdam Exchange Index, de belangrijkste beursindex van Nederland. Deze index geeft de koersontwikkeling van de 25 aandelen met de grootste marktkapitalisatie weer. Op Black Monday daalde deze koers met 12%, een week later ging hier nog eens 9,3% vanaf. In totaal was er dus een daling van 21,3% te merken bij de AEX.

In tegenstelling tot "*The Great Depression*" heeft deze crisis ook de Aziatische kapitaalmarkt geraakt. Al deze markten werden op hetzelfde moment geraakt, door de automated systems die ervoor zorgden dat alles in een snel tempo kon gebeuren.

### 2.3 De gevolgen van Black Monday

Black Monday had net zoals "*The Great Depression*" internationale gevolgen. Echter waren deze gevolgen enkel te zien bij de internationale kapitaalmarkten. De internationale economie had hier amper onder te lijden. Door het snelle beursherstel en de gezonde economische fundamenten, ontstond er geen recessie.

Door Black Monday was er vele malen meer aanbod dan vraag naar aandelen. Dit zorgde ervoor dat aandelenprijzen kelderden en de beurzen in snel tempo daalden. De reden van dit overaanbod is te wijten aan de paniekverkopen die de beleggers deden. Met als gevolg dat er na deze crash een systeem is ontwikkeld en geïmplementeerd om paniekverkopen te verhinderen. Dit systeem is de zogenaamde "circuit-breakers". Het is een systeem dat maatregelen neemt bij felle dalingen in de aandelenkoersen. Wanneer aandelenkoersen van een index te snel dalen op één dag, gaat dit systeem een pauze invoeren. Deze pauze houdt in dat er voor een dag, of twee dagen niets verhandeld kan worden op deze index. Dit geeft de index de nodige rust en vermijdt dat zowel de grote als de kleine belegger paniekverkopen zal doen.

### 2.4 Conclusie

Uit Black Monday valt er te concluderen dat de aandelenmarkten wereldwijd een forse daling kenden door paniekverkopen. Dit alles gebeurde op een snel tempo, wat te danken is aan de automated systems. De crash heeft enkel gevolgen gehad

met betrekking tot aandelenmarkten en heeft geen economische recessie veroorzaakt.

Bij Black Monday, werd er voor de eerste keer ook de kleine private belegger getroffen. Net zoals vandaag de dag is de kleine belegger heel actief op de beurs. Dankzij Black Monday is er een systeem ontstaan en geïmplementeerd dat paniekverkopen moet voorkomen. Deze zogenaamde "circuit-breakers" zijn in deze huidige situatie ook gebruikt. Op 9 maart 2020 en op 16 maart 2020 zijn er circuit-breakers in gang getreden, toen de aandelenkoers van de DJIA met 7% daalde bij opening van de beurs.

### 3 The Dotcom Bubble

The Dotcom Bubble, beter gekend als "*the internet bubble*", is een crash die een totaal nieuwe sector binnen de kapitaalmarkt heeft geraakt. Deze sector is ontstaan vanaf het moment dat het World Wide Web (WWW) uitgevonden werd. Het internet bestond al vanaf de jaren zestig, maar het WWW is er pas gekomen vanaf de periode van 1989-1990.

Net zoals bij de twee voorgaande crashes gebeurt er een terugblik naar de aanleiding van deze crash. Gevolgd door een bespreking van de financiële markten waarop deze crash een invloed had. Waarna er wordt gekeken naar de wereldwijde gevolgen. Als einde zal er een korte conclusie met verwijzing naar de huidige situatie worden gemaakt.

#### 3.1 Aanleiding

Zoals hierboven vermeld, opende de uitvinding van het internet rond 1990 een nieuwe wereld. Het internet stond open voor alles en iedereen. Er was geen specifieke regelgeving, waardoor het heel makkelijk was om een bedrijf op te starten. Hierdoor werden er veel meer websites aangemaakt. Bijgevolg ontstond er een "*boom*" op de technologiesector binnen de financiële markt.

Vanaf 1997 kenden deze technologie-aandelen een constante groei. Online retail speelde hierbij een grote rol. Zo kregen deze de aandacht van grote investeerders en ze begonnen zich te wortelen in de Amerikaanse consumentencultuur. Deze online retail bedrijven groeiden zo snel als dat ze geld konden uitgeven. Hun focus lag niet op het aantal wederkerende klanten, maar op zo snel mogelijk groeien. Er was sprake van een echte groothedswaanzin. Elk online retail bedrijf wou zo snel mogelijk de grootste zijn op de markt.

Door de constante groei die er was vanaf 1997 kwamen er ook vele nieuwe spelers op de aandelenmarkt binnen de technologische sector. De prijzen geboden bij nieuwe emissies (IPO's) waren soms buiten proportie. Zo was er op sommige dagen een verdubbeling van aandelenkoersen. Een belangrijke kanttekening die hierbij gemaakt moet worden, is dat sommige valuaties van deze aandelen louter gebaseerd zijn op een idee of een stuk papier. Dit betekent dat er dus een groot

deel van de aandelenprijzen overprijsd waren. Het mag dus niet verbazen dat deze bubble ooit zou barsten.

De aanleiding tot deze crash kan kort omschreven worden. Zo is er irrationeel gehandeld geweest op de beurs. Er zijn bedrijven op de beurs terechtgekomen, die louter gebaseerd waren op een idee. Dit betekende dat er geen bewijs was dat deze winstgevend gingen zijn. De irrationele handelingen op de beurs zijn gedaan door beleggers én de internetbedrijven zelf. Deze samenloop van irrationele handelingen had de doorprikking van de internet bubble tot gevolg.

## 3.2 Financiële markten geraakt door de Dotcom-crash

### 3.2.1 Kapitaalmarkt – technologiesector

Als kapitaalmarkt met betrekking tot de technologiesector is er de NASDAQ. Dit is een beurs op de Amerikaanse aandelenmarkt waarin voornamelijk aandelen van technologiebedrijven verhandeld worden. Op 10 maart 2002 kende deze aandelenmarkt zijn piek. De NASDAQ-index telde toen 5.048,62 punten. Toen de bubble doorpikt werd, bereikte deze index op 4 oktober 2002 zijn dieptepunt. Het telde toen nog 1.139,90 punten, dit betekende dus een daling van 76,81%. Uit de figuur<sup>7</sup> op de volgende pagina kan er worden afgeleid dat er bij de NASDAQ-index:

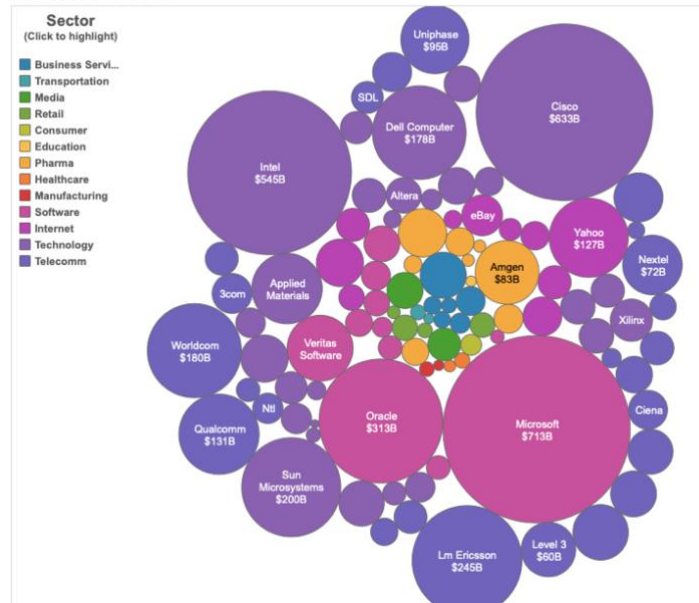
- Weinig sector diversiteit te zien was
- Telecom, technologie, internet en software de grootste sectoren waren

Er kan dus gesteld worden dat de daling van de NASDAQ te wijten is aan de overheersende sectoren binnen deze beurs. Indien er een grotere diversiteit te zien was van de sectoren, zou de impact van de Dotcom Bubble op deze beurs minder groot geweest zijn. De daling van deze index heeft een sneeuwbaaleffect op alle markten gelinkt aan de nieuwe interneteconomie.

<sup>7</sup> Zacks Investment Research, & CNBC. (2015). *NASDAQ Sectors 2000* [Illustratie]. Geraadpleegd van <https://www.cnbc.com/15-years-after-nasdaqs-peak-look-how-its-changed/>

Figuur 7: NASDAQ, sectoren (2000)

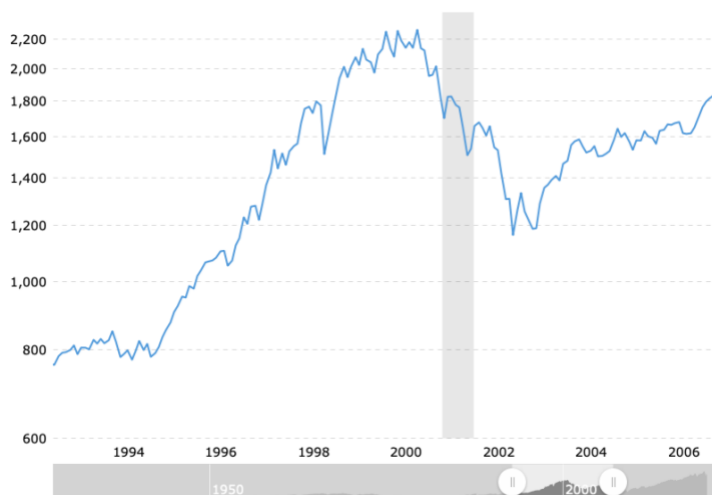
Sectors - 2000



De Dotcom Bubble crash had voornamelijk gevolgen voor de NASDAQ-index. Een blik op de S&P 500 index toont dat de Dotcom Bubble crash hier niet zo'n grote impact op had. De reden waarom de S&P 500 niet zo snel daalde als de NASDAQ-index, valt te wijten aan de samenstelling van de index. S&P 500 index bevat de 500 grootste Amerikaanse

Figuur 8: S&P index

bedrijven, gebaseerd op hun marktkapitalisatie. Bijgevolg waren de sectoren bij de S&P 500 index meer gevarieerd dan bij de NASDAQ-index. De S&P 500 index kende een daling van 559,98 punten in de periode van maart 2000 en maart 2001. Dit is geen forse daling, wat te zien is op de figuren rechts weergegeven.



8 macro trends. (2020). S&P 500 Index - 90 Year Historical Chart [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://www.macrotrends.net/2324/sp-500-historical-chart-data>



### 3.3 Gevolgen van de Dotcom-crash

De Dotcom Bubble crash had voornamelijk economische gevolgen. Doordat de aandelenkoersen in technologie kelderden, dienden vele internetbedrijven hun deuren te sluiten. Voorbeelden hiervan zijn 'pets.com', 'freeInternet.com' enzovoort. Er zijn eveneens internetbedrijven die hier heelhuids uitgeraakt zijn en nu internationaal bekend zijn. Voorbeelden hiervan zijn Google, Amazon, EBay... dit zijn huidige internetreuzen, die kleinschalig waren in de tijd van de Dotcom Bubble.

De Dotcom Bubble heeft ervoor gezorgd dat het vertrouwen in internetbedrijven weg was. Dit heeft ertoe geleid dat het herstel van de NASDAQ-index lange tijd heeft geduurd. Na 15 jaar bereikte de NASDAQ-index een nieuw record. Er kan dus gesteld worden dat deze index terug op koers ligt.

### 3.4 Conclusie

De Dotcom-crash heeft duidelijk gemaakt dat wanneer er irrationeel gehandeld wordt op de beurs, dit grote gevolgen kan hebben. Uit deze crash kan er worden geleerd dat de waardering van IPO's niet gebaseerd mag zijn op de verwachte inkomsten en winsten. Voor de waardering van IPO's moet er gekeken worden naar de huidige inkomsten en winsten, eveneens de economische gezondheid van dit bedrijf. Dankzij de Dotcom-crash is er nog maar eens aangetoond dat overwaardering van aandelen van verschillende bedrijven leidt tot een crash.

De verwijzing van de Dotcom-crash naar de huidige situatie is eerder een moeilijk gegeven. Zo beperkte de Dotcom-crash zich tot één sector binnen de aandelenmarkt. Terwijl er vandaag meerdere sectoren geraakt worden. Indien er toch een verwijzing gemaakt kan worden, gaat dit eerder positief zijn. Zo heeft Amazon de Dotcom-crash overleefd en zich uitgebouwd tot internetreus. In de huidige situatie met betrekking tot het COVID-19 virus kan er gesteld worden dat Amazon hierin winstgevend is. De reden hiervoor valt te herleiden naar het "in uw kot" blijven. Online retail begint terug een opmars te maken, aangezien andere mogelijkheden beperkt zijn.

## 4 Beurscrash als gevolg van 9/11

Net zoals bij de voorgaande crashes gebeurt er een terugblik naar de aanleiding van deze crash. Gevolgd door een bespreking van de financiële markten waarop deze crash een impact had. Waarna er wordt gekeken naar de wereldwijde gevolgen met als einde een korte conclusie met verwijzing naar de huidige situatie.

### 4.1 Aanleiding

Zoals de titel van dit hoofdstuk in de scriptie vermeld, kenden de financiële markten een crash als gevolg van de terreuraanslagen op 11 september 2001 in de Verenigde Staten. Deze vonden plaats op het World Trade Center, het Pentagon en de vrijdelde aanslag op een niet nader bekend doelwit. In het WTC waren bedrijven met internationale handelsrelaties gevestigd, alsook verschillende radio- en televisiestations. Dit was destijds het financiële hart van New York.

### 4.2 Financiële markten geraakt door de 9/11 beurscrash

#### 4.2.1 Kapitaalmarkt - algemeen

De terreuraanslagen op het WTC in de Verenigde Staten hebben wereldwijd de aandelenmarkten stilgelegd. Deze pauze van de financiële markten was te wijten aan bezorgdheid en angst voor komende aanslagen. Na 6 dagen opende Wall Street terug de deuren, de DJIA-index kende een daling van 7%. De NASDAQ-index opende ook pas na 6 dagen. Dit was de langste sluiting die de Amerikaanse beurzen in meer dan een halve eeuw hadden meegemaakt. De dagen na deze opening daalden de aandelenmarkten fors, ze bereikten hun dieptepunt op 21 september 2001. Wanneer er gekeken wordt naar de S&P 500 index, is er een daling van meer dan 14% in de eerste weken na de aanslagen. Ook de Europese aandelenmarkt werd geraakt door deze terreuraanslagen. De EURO STOXX50 kende een daling van 16,36% in de periode van 10 september tot en met 21 september 2001. Ook in Japan hadden deze aanslagen gevolgen voor de aandelenmarkten. De Japanse beurs NIKKEI 225 was de eerste index die na de aanslagen opende en kende meteen een verlies van 5% bij opening.

Ondanks deze neerwaartse bewegingen, was er voor de eerste keer een dubbele beweging te zien op de aandelenmarkten. Er waren verschillende aandelenmarkten die crashten, maar er was eveneens een opstoot in de aandelenmarkten met betrekking tot goud, gas en olie. Dit kwam door de professionele belegger die een technische defensieve reflex vertoonde. De professionele belegger ging aan "safe haven buying" doen terwijl de particuliere beleggers een paniecreactie vertoonden en hun aandelen verkochten.

#### 4.2.2 Kapitaalmarkt – luchtvaartsector

De luchtvaartsector maakte een harde klap door de terreuraanslagen. In verschillende landen was er een tijdelijke stopzetting van in- en uitgaande vluchten. Dit kwam doordat de bevolking zich zorgen maakte dat er zich nieuwe terreuraanslagen gingen voordoen. Binnen deze sector in de kapitaalmarkt werden verschillende aandelen verkocht wereldwijd. Bij de Amerikaanse aandelenmarkt is er een daling van 39% in aandelenprijs bij de American Airlines Group en een daling van 42% bij de United Airlines Holdings. Binnen Europa lagen deze percentages lager, maar waren het toch nog steeds forse dalingen. De aandelen van Lufthansa kenden een daling van 17,05%, die van British Airlines een daling van 21,21% en tot slot zijn er de aandelen van Air France met een daling van 16,25%.

#### 4.3 Gevolgen van de 9/11 beurscrash

De 9/11 beurscrash heeft globale gevolgen gehad. Zoals eerder vermeld werden wereldwijd de beurzen stilgelegd uit angst voor nieuwe aanslagen. Er waren verschillende macro-economische sectoren die geleden hebben onder deze aanslagen. Zo was er een wereldwijde daling van inkomsten uit toerisme en horeca.

Op economisch niveau had deze beurscrash voor de Verenigde Staten verschillende consequenties. In 2001 hadden de Verenigde Staten een begrotingsoverschot, na jaren met een tekort te zitten. Door deze aanslagen zijn de Verenigde Staten gestart met hun "War on Terror", waarbij er enorme uitgaven werden gedaan voor Defensie. De oorlog met Irak was een lange en dure oorlog, waardoor een nieuw begrotingstekort tot stand kwam door het oplopen van de staatsschuld. Met de angst die er heerste rond het stilvallen van de economie, zijn de Amerikaanse overheden gestart met het voeren van een expansief economisch

beleid. Waarbij de Federal Reserve een verlaging van de basisrente heeft doorgevoerd. Dankzij deze maatregelen kwam de Amerikaanse economie na 2 jaar terug op kruissnelheid. Desondanks bleven de begrotingstekorten zich opstapelen door belastingverlaging in sommige staten en natuurlijk de investeringen in het Amerikaanse leger.

#### 4.4 Conclusie

De beurscrash naar aanleiding van 9/11 had grotere mondiale gevolgen dan eender welke crash voorheen. Beurzen werden wereldwijd stilgelegd of tijdelijk gesloten. Dit veroorzaakte een onzekerheid bij de consumenten wereldwijd. Deze onzekerheid verdween na enkele weken, doordat er slechts een beperkte economische impact was en het leven terug zijn normale gang begon te gaan. De maatregelen die de Verenigde Staten hebben genomen uit angst voor het stilvallen van de economie hebben er mee voor gezorgd dat er geen recessie volgde. Er kan wel gezegd worden dat de renteverlaging door de Federal Reserve een kiem was naar de kredietcrisis in 2008.

Zoals eerder vermeld was er voor de eerste keer een dubbele beweging te zien in de aandelenmarkten wereldwijd. De professionele belegger ging aan "*safe haven buying*" doen door goud, olie en gas te kopen. Dit veroorzaakte een opstoot binnen deze aandelenmarkten. Vandaag de dag zien we dit terugkomen in het kopen van aandelen binnen de technologiesector, edelmetalen en biofarmacie. Door deze dubbelbeweging is er de ene dag een stijging te zien in de aandelenmarkten en de andere dag een daling. Bijgevolg wordt er eerder een woelige dan stabiele periode op de beurs gecreëerd.

## 5 Financiële crisis van 2008

De financiële crisis van 2008, beter bekend als “kredietcrisis” of “bankencrisis” had grote mondiale gevolgen. Dit kwam door de globalisering: de wereld is een dorp geworden. Het mag niet verwonderen dat de impact van deze crisis zo snel wereldwijd is gegaan. Net daarom is de kredietcrisis mee opgenomen in deze scriptie.

Zoals bij de voorgaande crashes gebeurt er een terugblik naar de aanleiding van deze crash. Gevolgd door een bespreking van de financiële markten waarop deze crash een impact had. Vervolgens wordt er gekeken naar de wereldwijde gevolgen en als einde een korte conclusie met verwijzing naar de huidige situatie.

### 5.1 Aanleiding

De genomen maatregelen in 2001 door de Federal Reserve met betrekking tot de verlaging van de basisrente was een kiem naar deze kredietcrisis. In 2003 werd deze basisrente verder verlaagd tot maar 1%, waardoor geld jarenlang goedkoop geweest is. Bijgevolg ontstond er een overschot aan geld, waardoor er geïnvesteerd werd in de Amerikaanse huizenmarkt. Er startte een fenomeen, waarin de Amerikaanse bevolking huizen ging kopen als beleggingsproduct. Dit veroorzaakte een overwaardering van de Amerikaanse huizenmarkt en torenhoge huizenprijzen.

Gekoppeld aan de torenhoge huizenprijzen waren er minder koopwoningen bereikbaar, waardoor de druk op het verlenen van kredieten toenam. Dit uitte zich in een snelle groei van de Amerikaanse kredietverstrekking. Vele van deze kredieten kwamen uit het “*subprime*” segment, dit bestond uit het deel van de Amerikaanse hypotheeknemers met een verminderde kredietwaardigheid.

Vanaf 2004 kwam Alan Greenspan, de toenmalige voorzitter van de Federal Reserve met “*measured pace*”. Dit was een beleidsplan om geleidelijk aan de basisrente terug te verhogen. Tijdens het normaliseren van de basisrente ontstonden verschillende betalingsachterstanden bij de hypotheeken. In de loop van 2006 waren er toenemende betalingsproblemen met gedwongen verkopen als gevolg. Bijgevolg ontstond er meer aanbod dan vraag met de daling van de prijs van hypotheeken. Deze hypotheeken waren mettertijd verpakt in gesofisticeerde

financiële instrumenten, beleggingsproducten in de vorm van obligaties. Veel van die obligaties waren geplaatst in Europa (bij banken, verzekeraars en vermogensbeheerders) en zo kon deze kredietcrisis in de Verenigde Staten zich makkelijk uitbreiden. Er kan dus gesteld worden dat wat begon als een wijnvlek in de Verenigde Staten een wereldwijde impact teweeggebracht heeft.

## 5.2 Financiële markten geraakt door de kredietcrisis

### 5.2.1 Financiële markten - wereldwijd

Wereldwijd kenden de kapitaalmarkten een forse dreun tussen januari 2008 en maart 2009. In dit deel wordt er een blik geworpen op drie kapitaalmarkten, namelijk DJIA, EURO STOXX 50 en NIKKEI 225.

Als eerste kapitaalmarkt is er de DJIA, in voorgaande delen van de scriptie is deze index ook al aan bod gekomen. Onderstaande figuur<sup>9</sup> laat zien dat DJIA van januari 2008 tot en met maart 2009 een daling van 6.064,2 punten kende. Op iets meer dan een jaar is de DJIA maar liefst 47,28% gedaald.

Figuur 9: DJIA (2007-2010)



De volgende kapitaalmarkt is de EURO STOXX 50, deze index bevat de 50 belangrijkste aandelen uit de landen van de eurozone. Er was een daling van 1.872 punten in de periode van januari 2008 tot en met maart 2009. Dit was een daling van 56,06%, meer dan de helft van de aandelenprijzen waren gehalveerd.

<sup>9</sup> Macrotrends. (2020). *Dow Jones - 10 Year Daily Chart* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://www.macrotrends.net/1358/dow-jones-industrial-average-last-10-years>

Als laatste kapitaalmarkt is er de Japanse beurs NIKKEI 225. Dit is de belangrijkste index van de Tokyo Stock Exchange. Het verloop van deze index is te vergelijken met de twee voorgaande. Er was een daling van 4.627,1 punten in de periode van januari 2008 tot en met maart 2009. Dit was een daling van 36,80% die op iets meer dan een jaar heeft kunnen plaatsvinden.

### 5.3 Gevolgen van de kredietcrisis

De kredietcrisis van 2008 heeft een impact gehad op verschillende niveaus. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen economische, politieke en socio-culturele gevolgen.

#### 5.3.1 Economische gevolgen

In de Verenigde Staten bracht de kredietcrisis een negatieve groei in de economie teweeg. Deze kende een groei van -2%, eveneens was het consumentenvertrouwen gedaald. Dit wantrouwen van de consument werd mede gevoed door het faillissement van de Amerikaanse zakenbank Lehman Brothers. Hierdoor startte het wantrouwen in de gehele financiële sector. De banken die afhankelijk waren van de interbankenmarkt kregen het moeilijk. Bijgevolg werd de kredietcrisis een bankencrisis. Ook in België voelden we deze verschuiving van het soort crisis. De groep Fortis dreigde mede door de bankencrisis failliet te gaan en werd opgesplitst door de overheid, waarbij de bankpoot werd verkocht aan het Franse BNP Paribas. Ook andere banken zoals KBC en het toenmalige Dexia (nu Belfius) werden overeind gehouden met staatssteun.

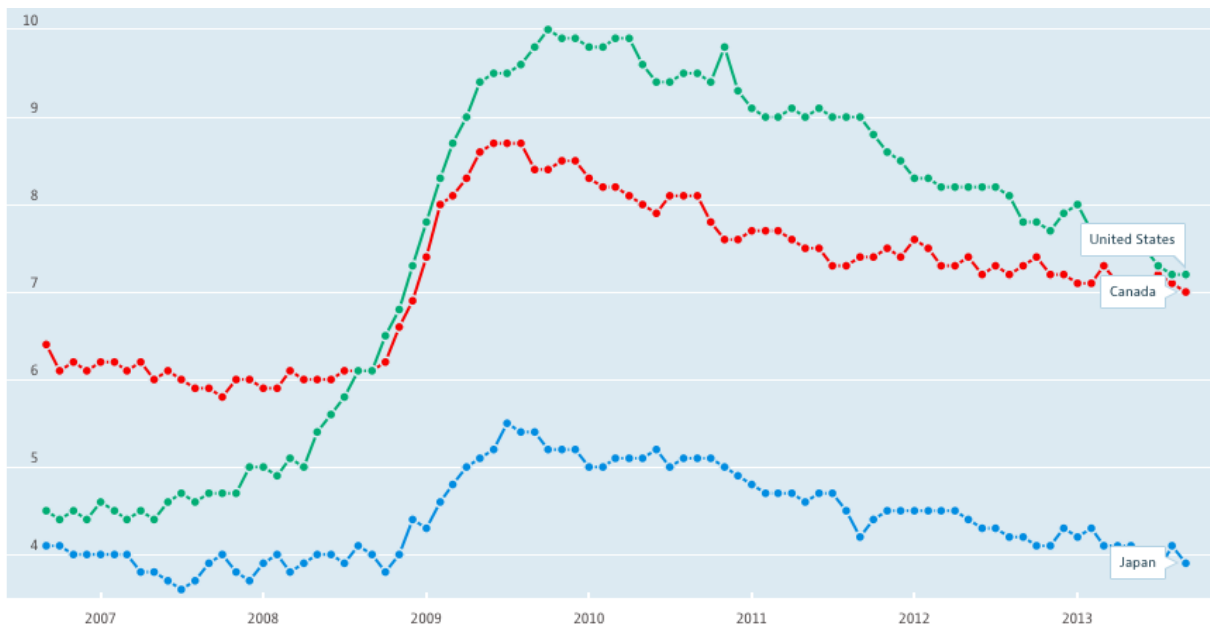
Sinds de oorspronkelijke kredietcrisis was er een daling van waarde in de onroerende goederen. Dit leidde tot een daling van het onderpand dat gegeven werd aan banken bij het aangaan van een lening. Bijgevolg had dit ook een negatieve impact op de financiële gezondheid van verschillende banken.

Door de aanslepende crisis vielen er verschillende ontslagen, gepaard gaande met een daling van de werkgelegenheid. Dit had een stijging van het aantal werklozen tot gevolg. Onderstaande figuur<sup>10</sup> toont dat in de helft van 2008 het aantal werklozen een stijging kende. Deze stijging duurde in Japan maar tot de tweede

<sup>10</sup> Organisation for Economic Co-operation and Development. (2020). *Unemployment rateTotal, % of labour force, Sep 2006 – Sep 2013* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm#indicator-chart>

helft van 2009. In Canada en de Verenigde Staten is er een grotere stijging te zien die van langere duur was.

Figuur 10: Totaal percentage werklozen van de beroepsbevolking



Het percentage werklozen in de Europese Unie bedroeg op het hoogste moment 9,70%.

Op mondiaal vlak werd de bevolking geconfronteerd met vermogensverlies. Hierdoor gingen ze minder consumeren en meer sparen. Dit gepaard gaande met de dure handelskredieten zorgde voor een terugloop in de wereldhandel. Deze terugloop bedroeg (in 2009 ter vergelijking met 2008) -12% bij de wereldwijde export van goederen. Voor de wereldwijde productie van goederen was er een daling van -5% waar te nemen. Het wereldwijde bruto nationaal product kende een daling van -2,5%.

### 5.3.2 Politieke gevolgen

De financiële crisis creëerde begrotingstekorten in verschillende landen. Overheden steunden hun getroffen banken met overheidsfinanciën, ook wel staatssteun genoemd. Dit leidde tot een verminderde kredietwaardigheid van de getroffen landen. In de eurozone mag het begrotingstekort niet hoger oplopen dan 3% sinds het Verdrag van Maastricht. Verschillende landen moesten besparen om hun tekort op te vullen. Door de begrotingstekorten en besparingen bleef er amper ruimte om de economie de nodige stimulans te geven.



De overheden van de getroffen landen namen maatregelen met betrekking tot de banken. Zo moesten de kapitaalbuffers van de banken verplicht hoger en werd het toezicht op de banken verstrengd. Om te vermijden dat er bij twijfel over de stabiliteit van een bank een "bankrun" zou plaatsvinden, besloot de E.U. dat de depositowaarborg opgedreven moest worden tot 100.000 euro. Binnen de E.U. is het toezicht op de banken overgedragen naar de Europese Centrale Bank.

### 5.3.3 Socio-culturele gevolgen

Zoals bij "The Great Depression" bracht de kredietcrisis een toename in het aantal daklozen teweeg. Deze toename was gekoppeld aan de stijgende werkloosheid en de "subprime" hypotheke.

Verbonden aan de besparingen in de zorg en de werkloosheid zijn er wereldwijd 500.000 extra mensen gestorven aan kanker. In een Brits-Amerikaanse studie die verschenen is in het medische vakblad "The Lancet" hebben onderzoekers ontdekt dat een stijging van werkloosheid gelinkt kan worden aan een stijging in het aantal doden door kanker wanneer de gezondheidszorg niet op punt staat. Sinds de kredietcrisis zijn er besparingen doorgevoerd in de gezondheidszorg, waardoor het opvangnet in sommige landen verkleinde. Bijgevolg konden personen hun medische behandelingen niet starten.

## 5.4 Conclusie

De hypotheekcrisis van 2008, die startte in de Verenigde Staten, breidde zich al snel uit tot een bankencrisis wereldwijd. Niet alleen het vertrouwen van de consument in de bank was verminderd, ook het onderling vertrouwen tussen de banken verdween. De banken leenden onderling geen geld meer aan elkaar uit. Bijgevolg moesten de marktautoriteiten zoveel mogelijk vers geld in het systeem pompen. De banken waar twijfels over bestonden, moesten een enorme risicopremie betalen. Wanneer deze risico's te groot dreigden te worden, werden de kredietlijnen van de getroffen bank afgesneden. Meer en meer banken moesten gered worden door een overname of een nationalisatie door de overheid. In België werd de "Fortis Bank België" overgenomen door het Franse "BNP Paribas" en kende de toenmalige "Dexia bank" een nationalisatie tot "Belfius". Gedurende deze crisis zijn er enorme begrotingstekorten ontstaan, waardoor een nieuwe crisis zich heeft kunnen voordoen in de Europese Unie.

Het mondiale karakter van deze crisis is de vergelijking die gemaakt kan worden met de huidige situatie. Wat zich illustreert als lokaal issue in de Verenigde Staten, uitte zich al snel als een wereldwijd probleem. In de huidige situatie is het COVID-19 virus als lokaal issue in China ontstaan, niet in de Verenigde Staten.

## 6 Eurocrisis 2010

De laatste crisis uit het verleden is de eurocrisis die volgde op de kredietcrisis. Dit is een crisis die enkel en alleen binnen Europa woedde. Desondanks wordt deze mee opgenomen in deze scriptie, aangezien er een duidelijke verwijzing te maken valt naar de huidige situatie.

### 6.1 Aanleiding

De eurocrisis is begonnen door de opgelopen begrotingstekorten bij de kredietcrisis. In de gehele E.U. waren de reserves van de banken en overheden zo goed als uitgeput. In 2009 kwam Griekenland al in moeilijk vaarwater, het land had torenhoge schulden en de rente die ze hierop moesten betalen bedroeg tegen 2010 meer dan 10%. Bijgevolg verminderde het vertrouwen van beleggers in de andere landen van de eurozone.

Het duurde niet lang voor Portugal, Spanje en Ierland het mee moeilijk begonnen te krijgen. Deze getroffen landen van de eurozone creëerden een bubbel door de verhoging van de rente op hun uitgegeven staatspapier. De verhoging van deze rente veroorzaakte een verkoop van de staatsobligaties. Dit leidde tot verdere rentestijgingen, waardoor de getroffen landen in een vicieuze cirkel terechtkwamen. Op dat moment besloot de Europese Centrale Bank (ECB) en de eurozone in te grijpen.

### 6.2 Gevolgen van de eurocrisis

De eurocrisis bracht de eenheid van de Monetaire Unie aan het wankelen. Het monetair beleid van de eurozone nam verschillende beslissingen, sommige tijdelijk en andere blijvend. Met deze beslissingen wilden ze ervoor zorgen de landen in de eurozone financieel sterk bleven en het bestaan ervan verzekerd kon worden.

Een tijdelijke beslissing die de Europese Centrale Bank in samenspraak met de Europese Commissie genomen heeft was het geven van steunpakketten aan de getroffen landen. Spanje heeft hier geen beroep op moeten doen, Portugal, Griekenland en Ierland wel. Deze steunpakketten waren leningen aan een lage rente die ervoor moesten zorgen dat de getroffen landen financieel er bovenop kwamen. Deze leningen aan lage rente (3,5%) werden geleidelijk aan afgelost door deze landen.

Het monetair beleid van de eurozone heeft de gemaakte afspraak, met betrekking tot het begrotingstekort doorgetrokken in het Verdrag van Maastricht. De landen in de eurozone mogen geen begrotingstekorten hebben die groter dan 3% van het bruto binnenlands product bedragen.

Tijdens de eurocrisis heeft de Europese Unie verschillende maatregelen aan Griekenland opgelegd. Waarbij er veel commentaar gekomen is van de Griekse bevolking. De pensioenen en lonen in Griekenland werden verminderd, terwijl er een belastingverhoging plaatsvond. Dit zorgde voor ontevredenheid bij de Griekse bevolking en verschillende protestacties naar de Europese Unie toe. Er was een tijdelijke vrees voor een "Grexit" toen er een referendum werd gehouden in Griekenland over het al dan niet blijven in de eurozone. Deze "Grexit" is er niet gekomen, in Griekenland is de munteenheid nog altijd de euro en niet de drachme.

Naar aanleiding van de eurocrisis is er een tijdelijk noodfonds opgericht, namelijk het "*European Financial Stability Facility*" (EFSF). In dit fonds pompten de gezonde landen van de eurozone geld, waarop de getroffen landen verder beroep konden doen indien de gegeven steunpakketten niet voldeden. Dit fonds ressorteert onder het European Stability Mechanism (ESM).

### 6.3 Conclusie

De eurocrisis is voortgekomen uit de begrotingstekorten die Europese landen gemaakt hebben bij de kredietcrisis. Deze tekorten zijn zodanig hoog opgelopen dat Griekenland, Spanje, Portugal en Ierland het financieel moeilijk kregen. Bijgevolg daalde het vertrouwen in de eurozone en de Europese financiële markten. Dit leidde tot een lage aandelenkoers van de EURO STOXX 50, gedurende een periode van 4 jaar. Er zijn nooit zware economische gevolgen geweest voor de hele eurozone, maar enkel voor de getroffen landen. Uit deze crisis zijn verschillende maatregelen voortgevloeid die een nieuwe eurocrisis moeten voorkomen en ervoor zorgen dat de eurozone niet wankel komt te staan.

Het tijdelijk fonds EFSF dat is uitgebloeid tot het ESM-fonds is de link die er gelegd kan worden naar de huidige situatie. In dit fonds zit 410,1 miljard euro dat gebruikt kan worden wanneer een nieuwe eurocrisis zich dreigt voor te doen. Vandaag de dag zijn er discussies tussen de verschillende landen binnen Europa, met

tegenstellingen tussen noord en zuid, om het geld van dit fonds te gebruiken om de begrotingstekorten (die verder oplopen door de corona-crisis) aan te zuiveren.

## 7 De huidige situatie ten gevolge van het COVID-19 virus

Dit is het laatste deel van de scriptie. Hierin wordt de huidige stand van zaken met betrekking tot de situatie rond COVID-19 beschreven. Vervolgens worden de voornaamste verbanden gelegd tussen voorgaande crisissen en de huidige situatie. Er worden lessen die getrokken zijn uit voorgaande crisissen getoond. Als slot is er een voorzichtige prognose die gemaakt kan worden omtrent de huidige situatie.

### 7.1 Stand van zaken met betrekking tot de huidige situatie

De huidige situatie op de financiële markten en economische sectoren, is te wijten aan de wereldpandemie als gevolg van het COVID-19 virus. Wereldwijd zijn er meer dan 300.000 doden en meer dan 4.600.000 besmettingen ten gevolge van COVID-19. In België worden er op dit moment meer dan 9.000 doden en meer dan 50.000 besmettingen geteld.

Indien er gekeken wordt naar de economische impact van het virus, kan dit onderverdeeld worden in verschillende segmenten. Op dit ogenblik is er een zichtbare impact op de kapitaalmarkten, oliemarkten en verschillende industrieën.

#### 7.1.1 Weerslag COVID-19 pandemie op verschillende kapitaalmarkten

Bij de voorgaande besproken crisissen zijn er verschillende kapitaalmarkten aan bod gekomen, deze komen in dit deel terug. Er worden enkele nieuwe kapitaalmarkten besproken in Europa om te bekijken hoe de Belgische index het doet in vergelijking met deze van de buurlanden.

Als eerste kapitaalmarkten worden de drie aan bod gekomen indexen uit de Verenigde Staten besproken. Om te beginnen is er DJIA die op 21 februari 2020 29.219,98 punten telde. Op 23 maart bereikte deze zijn dieptepunt met 18.591,93 punten, op 15 mei 2020 telde deze index 23.685,42 punten. Sinds 21 februari is de aandelenkoers van DJIA met 18,94% gedaald, dit is de grootste daling voor Wall Street sinds Black Monday. De volgende index is S&P 500, op 21 februari telde deze 17.843,53 punten. Het dieptepunt op 23 maart telde 11.228,49 punten, sindsdien steeg de aandelenkoers tot 14.638,90 punten. S&P 500 kende sinds 21 februari tot en met 15 mei een daling van 17,96%, wat 1% minder is dan DJIA. Tot slot is er NASDAQ COMP., op 21 februari telde deze 9.750,97 punten. Het dieptepunt van deze index bedroeg 6.860,67 punten op 20 maart. Nadien is de

index terug beginnen te stijgen en op 11 mei telde deze beurs terug meer dan 9.000 punten. NASDAQ COMP. kende een daling van 7,55% sinds 21 februari. De reden dat de coronacrisis minder impact heeft op deze index heeft te maken met de samenstelling van de index. Er zitten voornamelijk technologie- en biofarmacie-aandelen in, deze hebben minder te leiden onder de gevolgen van de COVID-19 pandemie. Bovendien maken enkele internetreuzen deel uit van deze index, bijvoorbeeld Amazon.

De volgende kapitaalmarkt die besproken zal worden is de Aziatische. Een aandelenkoers van deze kapitaalmarkt is de SSE Composite index, dit is de aandelenindex van alle verhandelde aandelen op de Shanghai Stock Exchange. Ook NIKKEI 225 komt hierbij aan bod, dit is de belangrijkste aandelenindex van de Tokyo Stock Exchange. Als graadmeter voor de Chinese kapitaalmarkt en doordat het virus oorspronkelijk in China zijn verspreiding begon, kreeg deze index twee forse klappen te verduren. Al snel kwam er terug een stijging, waardoor in maart de aandelenkoers hoger was dan in januari. Op 5 maart kreeg deze index terug een klap, door de wereldwijde impact van het virus. Bijgevolg was er een daling van 12,75% van 5 maart tot 23 maart. Indien er gekeken wordt naar het verloop van deze aandelenkoers van januari 2020 tot en met 15 mei, is er een totale daling van 6,28%. In tegenstelling tot de Chinese aandelenmarkt, heeft de Japanse aandelenmarkt een forsere daling meegemaakt. Op 21 februari telde de NIKKEI 225 23.386,74 punten, dit daalde tot 16.552,83 punten op het dieptepunt. De daling van deze aandelenkoers van februari tot 15 mei bedraagt 14,32%. De reden dat de daling van de Japanse NIKKEI 25 groter is dan die van de Chinese SSE Composite index, is te wijten aan de samenstelling. NIKKEI 225 is net zoals de DJIA een prijsgewogen index. Aandelen met de hoogste koers hebben hierbij de zwaarste weging, er wordt niet gekeken naar de marktwaarde. Wanneer deze aandelen dalen, zal dit zwaarder doorwegen dan bij een index gebaseerd op gewogen marktkapitalisatie.

Tot slot is er de Europese aandelenmarkt, waarin er gekeken wordt naar de EURO STOXX 50 om een algemeen beeld te schetsen. Hierin zal de Belgische aandelenmarkt en deze van de buurlanden aan bod komen. De EURO STOXX 50 telde op 21 februari 3.800,38 punten, op het dieptepunt telde deze 2.385,82 punten. Tot en met 15 mei steeg de aandelenkoers terug tot 2.770,70 punten en

is er dus een totale daling van 27,09%. De Belgische aandelenmarkt BEL 20 kende een forse dreun, op 21 februari telde deze 4.078,44 punten. Op het dieptepunt kende de BEL 20 een daling van 38%, hierna steeg deze terug met 15%. De daling van de BEL 20 in de periode van 21 februari tot en met 15 mei bedraagt 28,10%, wat hoger is dan de daling van de EURO STOXX 50. De buurlanden van België kenden allemaal een minder felle daling in hun aandelenmarkten, enkel Frankrijk kende een fellere daling. Indien er gekeken wordt naar deze dalingen, is er te zien dat de Franse aandelenmarkt CAC 40 een daling van 29,06% kende. De DAX 30 van Duitsland kende een daling van 22,93% en de AEX van Nederland een daling van 18,96%. Indien we overzees gaan heb je de FTSE 100 als de belangrijkste graadmeter van de Londense aandelenmarkt. Deze index kende een totale daling van 21,66%, wat dus ook lager is dan de daling van de Belgische aandelenmarkt.

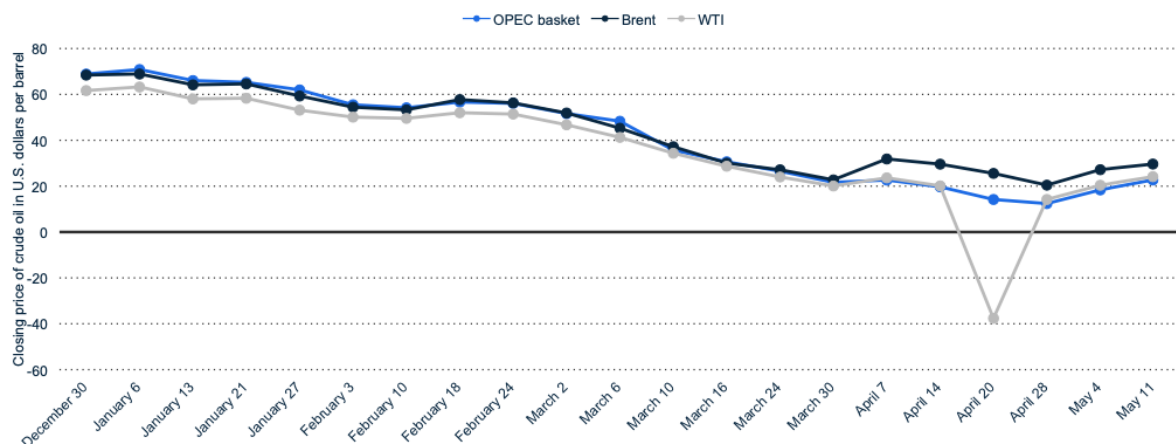
### 7.1.2 Impact van COVID-19 op de oliemarkten

De Amerikaanse olieprijsen kwamen onder druk door de COVID-19 pandemie en de genomen maatregelen van verschillende landen. Bijna heel de wereld bevindt zich in een "lockdown", waardoor er enkel essentiële verplaatsingen gemaakt mogen worden. Er waren minder verplaatsingen ter land, ter zee en in de lucht, hierdoor was er een felle daling van vraag naar olie in verschillende landen. Deze daling van vraag ging gepaard met een overaanbod, waardoor de olieprijsen in de Verenigde Staten kelderden. Het vereffenen van futures met betrekking tot olievaten, zorgde mee voor een forse daling. Bijgevolg daalden de prijzen eveneens op de oliemarkten buiten de Verenigde Staten, door de geringe vraag naar olie in Europa alsook door wat er op de Amerikaanse oliemarkten gebeurde. In de Verenigde Staten was de daling zelfs zo fel, dat de prijs voor een vat "WTI crude oil" daalde onder nul dollar, dit geeft de volgende figuur<sup>11</sup> weer. Economen aanschouwen deze dalingen in de olieprijsen als een teken dat de wereldeconomie in een recessie dreigt te komen.

<sup>11</sup> OPEC , Bloomberg, & STATISTA. (2020). *Weekly crude oil prices for Brent, OPEC basket, and WTI 2019-2020* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://www.statista.com/statistics/326017/weekly-crude-oil-prices/>



Figuur 11: Verloop van de olieprijsen in de V.S.



### 7.1.3 Algemene economische impact van COVID-19

Wereldwijd worden er verminderde inkomsten verwacht uit toerisme en transport (zowel persoonlijk als zakelijk). Oorspronkelijk bedroeg deze prognose 711,944 miljoen dollar, wat nu bij geschroefd is naar 447,412 miljoen dollar. Dit is een daling van 37,16% in de verwachte inkomsten uit toerisme en transport. Eveneens is er al een wereldwijde daling te zien in de marktkapitalisatie van banken en de chemische productie. Het is nog te vroeg om verdere gegevens neer te schrijven, aangezien er continue veranderingen zijn en de economie een kwartaal achter loopt op de beurzen. De beurzen zijn een voorafspiegeling van wat de economie te wachten kan staan.

Er zijn al enkele prognoses gemaakt omtrent de algemene economische impact van COVID-19 in Europa. Voor alle Europese landen wordt er een daling van het bruto binnenlands product verwacht, waarbij Griekenland, Italië, Spanje en Kroatië een daling van meer dan 9% kunnen verwachten. Eveneens is er op dit ogenblik al een daling van de kapitaalwaarde van grote multinationals in Europa te zien.

### 7.1.4 Impact van COVID-19 op de commerciële vliegtuigindustrie

In de inleiding werd er al een korte uitleg gegeven met betrekking tot de impact van COVID-19 op de commerciële vliegtuigindustrie. Op dit moment zijn er landen die hun grenzen terug willen openen voor hun buurlanden en vanaf juli terug inkomende en uitgaande vluchten willen toestaan. Nationale vluchten worden in sommige landen van Azië en de Verenigde Staten terug uitgevoerd.

De langdurige pauze van commerciële vluchten in Europa, heeft enorme gevolgen voor de Europese commerciële vliegtuigindustrie. Wanneer de Belgische luchtvaartmaatschappij Brussels Airlines onder de loep genomen wordt, zijn er al duidelijke gevolgen terug te vinden. Op 12 mei 2020 kondigde Brussels Airlines een hervorming aan, waardoor ze 25% van hun personeel moeten ontslaan. Eveneens verdwijnen er 27 bestemmingen waarnaar er gevlogen wordt. Bij deze hervorming van Brussels Airlines is er een voorstel tot loonsvermindering voorgesteld. Het cabinepersoneel zal tussen de 15 en 20 procent moeten inboeten aan loon, de piloten 15 procent en het grondpersoneel 8 procent. Op dit ogenblik vraagt Brussels Airlines tussen de 290 en 390 miljoen euro aan staatssteun.

Niet alleen Brussels Airlines heeft hervormingen aangekondigd, ook Ryanair heeft dit gedaan. Ryanair wil loonsverminderingen van 10 procent voor het cabinepersoneel en 20 procent voor de piloten. Naast deze loonsverminderingen kondigt Ryanair 3.000 ontslagen naar de toekomst aan.

## 7.2 Voornaamste verbanden tussen voorgaande crisissen en nu

In de conclusies van de voorgaande crisissen werd er steeds een verwijzing gemaakt naar de huidige situatie. Deze verwijzingen worden hier nog eens kort opgesomd. Tijdens "*The Great Depression*" kenden de Amerikaanse overheden federale subsidies toe aan de landbouwsector. Deze federale subsidies in de Verenigde Staten destijds, zien we zelfs nu in – weliswaar aangepaste vorm – terugkeren: bijvoorbeeld de hinderpremies voor zelfstandigen in België.

Door Black Monday zijn "*circuit-breakers*" ontstaan, een systeem dat maatregelen neemt bij felle dalingen in de aandelenkoersen. Deze zijn in gebruik genomen bij de DJIA op 9 maart 2020 en op 16 maart 2020. Black Monday is mede veroorzaakt geweest door de automatische verkoop van "*futures*". In de huidige situatie hebben "*futures*" met betrekking tot olie bijgedragen tot forse dalingen in de Amerikaanse oliemarkt.

Naar aanloop van de Dotcom crash was er een opmars in online retail. Zoals eerder vermeld zien we deze opmars in online retail terugkomen, aangezien andere mogelijkheden zich beperkt voordoen. Deze opmars is terug te zien in het vermogen van de Jeff Bezos, de CEO van Amazon. Zijn vermogen is sinds januari aangedikt met 28,3 miljard dollar. De aandelenkoers van Amazon kende op 16

maart een dieptepunt, maar dat is al volledig weggewerkt. Sinds het dieptepunt is de aandelenkoers van Amazon gestegen met 42,66%.

Net zoals de beurscrash die volgde door de aanslagen van 9/11, is de huidige situatie door niet-economische omstandigheden veroorzaakt. Bij de beurscrash naar aanleiding van 9/11 was er voor de eerste keer een dubbele beweging te zien en werd er aan "*safe haven buying*" gedaan. Dit is nu ook terug te zien in de aandelen van de technologische sector, biofarmacie en edelmetalen.

De kredietcrisis van 2008 is gekend door zijn grote mondiale karakter. Wat begon als een wijnvlek in de Verenigde Staten werd al snel wereldwijd een probleem. Door de globalisering werd de wereld een dorp, dit is terug te zien in de huidige situatie. Het COVID-19 virus kende zijn uitbraak in de Chinese stad Wuhan, al snel veroorzaakte dit een wereldwijde pandemie.

Als laatste is er de eurocrisis, waarbij het ESM-fonds in de Europese Unie is opgericht. In de Europese Commissie zijn er discussies gaande om dit fonds te gebruiken om de economische en financiële schade van het COVID-19 virus te doen inkrimpen.

### 7.3 Lessen die te trekken zijn uit voorgaande crisissen

Uit de voorgaande besproken crisissen zijn er verschillende lessen die getrokken kunnen worden. Een belangrijke les voor zowel de professionele als de particuliere belegger is het vermijden van irrationele beslissingen en het overgaan tot paniekverkopen. Beleggers zouden een daling van beurzen moeten zien als het moment waarop ze "*koopjes*" kunnen doen en hun aandelen die ze bezitten laten staan. Hierbij moeten ze heel goed afwegen op welke manier ze de "*koopjes*" zouden doen. Vanuit het perspectief van de speculant (aandelen kort bijhouden en hopen op vlugge meerwaarde) of vanuit dat van de eindbelegger (lange termijn horizon).

Indien het wat slechter gaat met een financiële markt, is het aan de monetaire beleidsmakers om een snelle reactie hierop te geven. Bij de Wall Street Crash is dit niet gebeurd, waardoor "*The Great Depression*" zich heeft kunnen voordoen.

Het is dus aan de monetaire beleidsmakers om snel te reageren en systeemtoezicht aan de hand van kapitaalbuffers toe te passen.

Een andere les die te trekken valt is dat overheden op een daadkrachtige manier dienen te interveniëren. Dit kan door federale subsidies te geven, de economie te boosten en het herstel van vertrouwen in de economie op korte termijn te genereren. Het is wel degelijk belangrijk dat een overheid tussenkomt bij de dreiging tot een crisis.

## 7.4 Voorzichtige prognose naar de toekomst toe

Op basis van de analyses van de voorgaande crisissen en de gegevens die te vinden zijn over de huidige situatie wordt hier een voorzichtige prognose gemaakt. Deze prognose is verdeeld op drie niveaus, het eerste niveau is wereldwijd, vervolgens de eurozone en tot slot België.

Wereldwijd is er een vrees voor een bijzonder zware recessie, die mogelijk groter kan zijn dan "*The Great Depression*". Bijgevolg is de naam voor de huidige situatie gewijzigd naar "*The Great Lockdown*". Officiële ramingen van het reële bruto binnenlands product van het eerste kwartaal van 2020 tonen al stilaan de omvang van de economische schok. Er is een forse krimp van de economie te zien in de Europese Unie, de Verenigde Staten en China. In de Verenigde Staten bedroeg de werkloosheidsgraad voor de uitbraak van COVID-19 3,5% wat het laagste peil is sinds decennia. Bij het schrijven van deze scriptie bedroeg de laatste update over het aantal werklozen in de Verenigde Staten 28 miljoen. Dit is het grootste aantal werklozen in de geschiedenis van de Verenigde Staten. Voor de eurozone wordt er verwacht dat de werkloosheidsgraad op zijn piek 9,6% zal bedragen. De twee landen die het meest getroffen zullen worden zijn Griekenland en Spanje. Griekenland zal een werkloosheidsgraad van 19,9% kennen, dit is net geen vijfde van hun beroepsbevolking. In Spanje zal de werkloosheidsgraad 18,9% bedragen.

Naast de verwachtingen voor de eurozone zijn er enkele verwachtingen voor België publiek gemaakt. De groei van het bruto binnenlands product zal mogelijk met 9,5% krimpen tegenover 2019. In België zal de inflatie een mogelijke daling kennen van 0,7%. Er wordt geschat dat de werkloosheidsgraad ongeveer 6,9% zal bedragen eind 2021, wat betekent dat er 90.000 jobs verdwijnen. Voor België wordt een begrotingstekort van ongeveer 8,9% in 2020 en 4,2% in 2021 verwacht.

Al deze cijfers zijn gebaseerd op verwachtingen en prognoses gemaakt door economen wereldwijd en op basis van de resultaten van het eerste economisch en financieel kwartaal.

Het is een quasi certitude dat de gevolgen van de COVID-19 pandemie catastrofaal zullen zijn. Alle sectoren worden geraakt, van basissectoren tot de meest exclusieve sectoren: in Formule 1 bijvoorbeeld is er McLaren met een aankondiging dat ze 1.200 werknemers zullen ontslaan en er drastische herstructureringen zitten aan te komen. Zoals eerder vermeld zullen er ook gevolgen zijn voor de luchtvaartsector. In België is er Brussels Airlines dat herstructureringen en eveneens ontslagen gaat doorvoeren. Bij Duitse luchtvaartmaatschappij Lufthansa zijn er eveneens gevolgen te zien. Na lang onderhandelen hebben ze een akkoord met de Duitse regering om de nasleep van de COVID-19 pandemie door te komen. De Duitse regering bezit nu 20% van de aandelen van Lufthansa. Overheden worden min of meer gedwongen tot participatie in bedrijven onder het mom van steunpakketten. Net iets wat men in een vrije economie tracht te vermijden. Wat er op dit ogenblik te zien is bij de Formule 1, Brussels Airlines en Lufthansa is nog maar de top van de ijsberg.

Net zoals bij de eurocrisis zal er binnen Europa een fonds zijn om de opgelopen begrotingstekorten aan te zuiveren. Op 27 mei 2020 heeft de Europese Commissie het idee van een herstelfonds van 750 miljard euro gelanceerd. Van die 750 miljard euro zal er 500 miljard euro in de vorm van transfers worden uitgekeerd. Met als hoop dat de economieën van de landen in de Europese Unie terug gaan opveren.

De Europese Centrale Bank wil er alles aan doen om de impact op de Europese banken en Europese economie in zo groot mogelijke mate te beperken. Op dit ogenblik denkt de ECB erover na om een grote hoeveelheid aan risicovolle leningen in een apart vehikel, genaamd "*bad bank*" te gaan onderbrengen. Hierdoor willen ze vermijden dat de toxische kredieten (leningen, kredieten die niet terugbetaald kunnen worden) de gezonde onderdelen zouden aantasten. Op deze manier zou de ECB ervoor kunnen zorgen dat de Europese banken buiten schot blijven door de forse verliezen die volgen uit deze toxische kredieten. Eveneens spoorde de ECB in maart de Europese banken aan tot het niet uitkeren van dividenden tot en met oktober als bescherming tegen deze toxische kredieten. Deze maatregel werd verlengd door de European Systemic Risk Board (ESRB), die de Europese banken aanspoorde om tot januari 2021 geen dividenden uit te keren, bonussen te verhogen of eigen aandelen in te kopen. Dit alles om een zo groot mogelijke kapitaalbuffer te hebben om de gevolgen van toxische kredieten in de toekomst

op te vangen. Een ander mogelijke maatregel die de ECB kan nemen is het opkopen van aandelen. In Japan heeft de Centrale Bank dit al gedaan om de Japanse economie terug te doen opveren.

Tot slot is er minder "*paniekvoetbal*" gespeeld door zowel de overheden als de beleggers. De overheden zijn zo snel mogelijk aan het werk gegaan om een herstart van de plaatselijke economie zo efficiënt mogelijk te doen verlopen. Er zijn snelle beslissingen genomen en duidelijke richtlijnen gegeven. Bij de beleggers zijn zowel de particuliere als de professionele belegger vrij rustig gebleven, er zijn geen massale paniekverkopen geweest van een specifiek soort aandelen. Net zoals bij de kredietcrisis is er aan "*safe haven buying*" gedaan, zowel door de professionele als de particuliere belegger.

Het grote verschil met voorgaande crisissen is dat deze vrij uniek is: de economie is plotsklaps tot stilstand gekomen en niet in een langzaam aanzwellend proces. Bovendien is de kans op een tweede golf van de pandemie niet uitgesloten. Het is overduidelijk geworden dat de nasleep van de coronacrisis nog lang zal duren. De wereldeconomie dreigt in een recessie te verglijden en enkel die regio's of landen waar overheden en bedrijven nauw willen samenwerken zullen vlugger herstellen dan de rest, of enigszins de schade kunnen beperken.

## Literatuurlijst

- Analist.nl. (2009, 29 mei). *Grote Depressie Grafieken*. Geraadpleegd op 17 april 2020, van <https://www.analist.nl/hottopics/10529-grote-depressie-grafieken>
- Analyst, I. G. (2018, 31 oktober). *The worst stock market crashes of all time*. Geraadpleegd op 2 mei 2020, van <https://www.ig.com/en-ch/trading-strategies/the-worst-stock-market-crashes-of-all-time-181031#information-banner-dismiss>
- Baron, C. (2020a). *Coronavirus: impact on financial markets worldwide*. Geraadpleegd op 16 mei 2020, van <https://www.statista.com/study/71644/impact-of-the-coronavirus-covid-19-pandemic-on-global-financial-sector/>
- Baron, C. (2020b). *Coronavirus: impact on the energy industry worldwide*. Geraadpleegd op 16 mei 2020, van <https://www.statista.com/study/71889/impact-of-the-coronavirus-pandemic-on-the-energy-industry-worldwide/>
- Baron, C. (2020c). *Coronavirus: impact on the global economy*. Geraadpleegd op 16 mei 2020, van <https://www.statista.com/study/71343/economic-impact-of-the-coronavirus-covid-19-pandemic/>
- Baron, C. (2020d). *The coronavirus disease (COVID-19) pandemic 2019-20*. Geraadpleegd op 16 mei 2020, van <https://www.statista.com/study/71007/the-coronavirus-disease-covid-19-outbreak/>
- BBC News. (2014, 24 maart). *Did Hyman Minsky find the secret behind financial crashes?* Geraadpleegd op 23 april 2020, van <https://www.bbc.com/news/magazine-26680993>
- Beleggers Belangen. (2016, 3 februari). *De les van 11 september*. Geraadpleegd op 8 mei 2020, van <https://www.beleggersbelangen.nl/2015/09/11/de-les-van-11-september/>



- Belghmidi, L. (2019, 12 maart). Het world wide web viert zijn 30e verjaardag: hoe een vaag, maar opwindend idee de wereld veranderde. *vrtnews.be*. Geraadpleegd van <https://www.vrt.be>
- Blekemolen, J. (2019, 5 juli). *Handelen in futures: waar moet u op letten?* Geraadpleegd op 26 mei 2020, van <https://www.lynx.nl/kennis/artikelen/handelen-in-futures/>
- Bloomberg, & De tijd. (2017). *De evolutie van de Dow Jones sinds 1986* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://www.tijd.be/dossier/krant/dow-jones-van-infoblaadje-tot-beursbarometer/9846255.html>
- Bogle, J. C. B. (2008 maart). Black Monday and Black Swans. *Financial Analysts Journal*, 64. Geraadpleegd van <https://www.cfainstitute.org>
- Centraal Planbureau. (2009). *Kredietcrisis: oorzaken en gevolgen*. Geraadpleegd van <https://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/kredietcrisisdelft.pdf>
- Corporate Finance Institute. (2019, 22 augustus). *Black Monday*. Geraadpleegd op 28 april 2020, van <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/trading-investing/black-monday/>
- Davis, M. D. (2020, 18 maart). *How September 11 Affected The U.S. Stock Market*. Geraadpleegd op 9 mei 2020, van <https://www.investopedia.com/financial-edge/0911/how-september-11-affected-the-u.s.-stock-market.aspx>
- De echte oorzaak van de Griekse crisis ligt bij de banken*. (2015, 23 juni). Geraadpleegd op 14 mei 2020, van <https://www.mo.be/nieuws/griekse-therapie-toegepast-op-europese-banken>
- De Griekse crisis*. (z.d.). Geraadpleegd op 18 april 2020, van [https://www.europa-nu.nl/id/viccj7o2p7ug/de\\_griekse\\_crisis?ksel=n3](https://www.europa-nu.nl/id/viccj7o2p7ug/de_griekse_crisis?ksel=n3)

De Preter, W. (2011, 7 september). 9/11 was ook aanslag op economie. *De Standaard*.

Geraadpleegd van <https://www.standaard.be>

DeGrace, T. D. G. (2011, 25 april). *The Great Depression Facts, Timeline, Causes,*

*Pictures* |. Geraadpleegd op 26 april 2020, van

<http://www.stockpickssystem.com/the-great-depression/>

Delbeke, K. (2020, 25 mei). De lange landing van Lufthansa. *De Standaard*.

Geraadpleegd van <https://www.standaard.be>

Delmartino, D. (2002, 5 september). ANALYSE. Luchtvaartmaatschappijen kunnen fasten seatbelts-lichten nog niet doven. *De Standaard*. Geraadpleegd van

<https://www.standaard.be>

DeLong, J. B. D. L., & Magin, K. M. (2006). *A SHORT NOTE ON THE SIZE OF THE DOT-COM BUBBLE* (1). Geraadpleegd van

[https://www.researchgate.net/publication/5186801\\_A\\_Short\\_Note\\_on\\_the\\_Size\\_of\\_the\\_Dot-Com\\_Bubble](https://www.researchgate.net/publication/5186801_A_Short_Note_on_the_Size_of_the_Dot-Com_Bubble)

Europahuis. (2016). *De eurocrisis*. Geraadpleegd van

[https://www.europahuis.be/media/dossier\\_eurocrisis.pdf](https://www.europahuis.be/media/dossier_eurocrisis.pdf)

F. (2020, 26 mei). McLaren Group gaat 1 200 werknemers ontslaan. *Het Nieuwsblad*.

Geraadpleegd van <https://www.nieuwsblad.be>

Fernando, J. F. (2020, 1 mei). *Circuit Breaker Definition*. Geraadpleegd op 16 mei 2020,

van <https://www.investopedia.com/terms/c/circuitbreaker.asp>

Fishback, P. V. F., Haines, M. R. H., & Kantor, S. K. (2007 februari). *BIRTHS, DEATHS, AND NEW DEAL RELIEF DURING THE GREAT DEPRESSION*. Geraadpleegd op 27

april 2020, van

[https://www.cfr.org/content/thinktank/Depression/Births\\_Deaths\\_NewDeal\\_Fishback.pdf](https://www.cfr.org/content/thinktank/Depression/Births_Deaths_NewDeal_Fishback.pdf)

Flanders Investment&Trade. (2020, 1 mei). *Japan in cijfers | Flanders Trade*.

Geraadpleegd op 29 mei 2020, van

<https://www.flandersinvestmentandtrade.com/export/landen/japan/cijfers>

FRED Economic Data. (2012, 17 augustus). *FRED Economic Data*. Geraadpleegd op 24 april 2020, van

[https://fred.stlouisfed.org/series/M0892AUSM156SNBR?utm\\_source=series\\_page&utm\\_medium=related\\_content&utm\\_term=related\\_resources&utm\\_campaign=categories](https://fred.stlouisfed.org/series/M0892AUSM156SNBR?utm_source=series_page&utm_medium=related_content&utm_term=related_resources&utm_campaign=categories)

G. (2016, 26 mei). Half miljoen mensen stierf aan kanker door financiële crisis van 2008.

*Gazet van Antwerpen*. Geraadpleegd van <https://www.gva.be>

Geert, L. (z.d.). *After the Dotcom Crash | multitudes*. Geraadpleegd op 4 mei 2020, van

<https://www.multitudes.net/After-the-Dotcom-Crash/>

Geier, B. (2015, 12 maart). *What Did We Learn From the Dotcom Stock Bubble of 2000?*

Geraadpleegd op 4 mei 2020, van <https://time.com/3741681/2000-dotcom-stock-bust/>

Gurdus, L. (2017, 26 april). *Cramer compares the 2000 dotcom bubble bust to today's market moves*. Geraadpleegd op 6 mei 2020, van

<https://www.cnbc.com/2017/04/25/cramer-compares-the-2000-dotcom-bubble-bust-to-todays-market-moves.html>

Hayes, A. H. (2019, 25 juni). *Dotcom Bubble*. Geraadpleegd op 7 mei 2020, van

<https://www.investopedia.com/terms/d/dotcom-bubble.asp>

*Het ontstaan van de Eurocrisis*. (z.d.). Geraadpleegd op 14 mei 2020, van

<https://www.kredietverstrekkers.eu/uitleg-over-kredietcrisis/ontstaan-eurocrisis.html>

History.com Editors. (2019, 27 november). *New Deal*. Geraadpleegd op 26 april 2020, van <https://www.history.com/topics/great-depression/new-deal>

IG BANK. (2020). *Down Jones Industrial Average, 1987* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://www.ig.com/en-ch/trading-strategies/the-worst-stock-market-crashes-of-all-time-181031#information-banner-dismiss>

Jaffe, S. H. J., & Lautin, J. L. (2014). CRASH+DEPRESSION 1929–1945. In Colombia University Press (Red.), *Capital of Capital* (pp. 158–189). Geraadpleegd van <https://www.jstor.org/stable/10.7312/jaff16910.11>

KBC Bank & Verzekering. (2020, 15 mei). *Economische Vooruitzichten mei 2020 - KBC Bank & Verzekering*. Geraadpleegd op 17 mei 2020, van <https://www.kbceconomics.be/nl/publicaties/economische-vooruitzichten-mei-2020.html>

KINDLEBERGER, C. P., & STEEMANS, S. F. (2003). *The world in depression 1929-1939* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://www.scriptiebank.be/sites/default/files/30d733696715517dc707300ef63f3db2.pdf>

Macrotrends. (2020a). *Dow Jones - 10 Year Daily Chart* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://www.macrotrends.net/1358/dow-jones-industrial-average-last-10-years>

Macrotrends. (2020b). *Nikkei 225 Index - 67 Year Historical Chart* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://www.macrotrends.net/2593/nikkei-225-index-historical-chart-data>

Macrotrends. (2020). *S&P 500 Index - 90 Year Historical Chart* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://www.macrotrends.net/2324/sp-500-historical-chart-data>

- Menu, S. (2020, 15 mei). 'Jeff Bezos wordt 's werelds eerste biljonair'. Geraadpleegd op 27 mei 2020, van <https://techpulse.be/nieuws/288157/jeff-bezos-eerste-biljonair-ter-wereld/>
- Michielsen, S. (2020, 21 april). Oliecrash. *De Tijd*. Geraadpleegd van <https://www.tijd.be>
- Michielsen, S. M. (2018). Voor u uitgelegd: 10 jaar financiële crisis. *De Tijd*. Geraadpleegd van <https://multimedia.tijd.be>
- Morris, C. S. T. C. (2012, 9 juli). *Failed IPOs of the Dot-Com Bubble*. Geraadpleegd op 16 mei 2020, van <https://www.cnbc.com/2012/05/17/Failed-IPOs-of-the-Dot-Com-Bubble.html>
- National Bureau of Economic Research, & FRED Economic Data. (2012). *Total Money Supply for United States* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://fred.stlouisfed.org/series/M1490AUSM157SNBR>
- Nationale Bank van België. (2009). *Verslag 2008 Economische en financiële ontwikkeling*. Geraadpleegd van [https://www.nbb.be/doc/ts/publications/nbbreport/2008/nl/t1/verslag2008\\_t1.pdf](https://www.nbb.be/doc/ts/publications/nbbreport/2008/nl/t1/verslag2008_t1.pdf)
- Nationale Bank van België. (2011). *Economisch Tijdschrift*. Geraadpleegd van <https://www.nbb.be/nl/publicaties-en-onderzoek/economie-en-financien/economisch-tijdschrift>
- NTR. (z.d.). *De beurskrach van 1987*. Geraadpleegd op 1 mei 2020, van <https://www.anderetijden.nl/aflevering/534/De-beurskrach-van-1987>
- OAG Schedules Analyser, & Statista. (2020). *Global Scheduled Capacity Change year-over-year* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://www.statista.com/statistics/1104036/novel-coronavirus-weekly-flights-change-airlines-region/>

Ofek, E. O., & Richardson, M. R. (2003). *DotCom Mania: The Rise and Fall of Internet Stock Prices* (3). Geraadpleegd van

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1540-6261.00560>

OPEC , Bloomberg, & STATISTA. (2020). *Weekly crude oil prices for Brent, OPEC basket, and WTI 2019-2020* [Grafiek]. Geraadpleegd van

<https://www.statista.com/statistics/326017/weekly-crude-oil-prices/>

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2020). *Unemployment rateTotal, % of labour force, Sep 2006 – Sep 2013* [Grafiek]. Geraadpleegd van

<https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm#indicator-chart>

Peeperkorn, M. (2020, 7 mei). Europa gaat de coronadreun nog jaren voelen. *De Morgen*. Geraadpleegd van <https://www.demorgen.be>

Penn Wharton University of Pennsylvania, Centers for Disease Control, & National Center for Health Statistics. (2016). *U.S. Mortality and Life Expectancy, 1900-2013* [Grafiek]. Geraadpleegd van

<https://budgetmodel.wharton.upenn.edu/issues/2016/1/25/mortality-in-the-united-states-past-present-and-future>

Ppi, W. (2016, 27 juni). *Mortality in the United States: Past, Present, and Future*.

Geraadpleegd op 25 april 2020, van

<https://budgetmodel.wharton.upenn.edu/issues/2016/1/25/mortality-in-the-united-states-past-present-and-future>

Rabobank. (2008a). *De kredietcrisis woedt voort*. Geraadpleegd van

<https://economie.rabobank.com/publicaties/>

Rabobank. (2008b). *De subprime kredietcrisis*. Geraadpleegd van

<https://economie.rabobank.com/publicaties/>

- Rabobank. (2008c). *Economisch Kwartaalbericht*. Geraadpleegd van <https://economie.rabobank.com/publicaties/>
- Rabobank. (2009). *Lessen uit het verleden: hoe anders was de crisis van de jaren dertig?* Geraadpleegd van <https://economie.rabobank.com/publicaties/>
- Rabobank. (2012). *Financial Crisis Investigation*. Geraadpleegd van <https://economie.rabobank.com/publicaties/>
- Redactie. (2020, 6 mei). Europa verwacht dat Belgische economie met 7,2 procent krimpt: 'Recessie van historische proporties'. *De Morgen*. Geraadpleegd van <https://www.demorgen.be>
- Roosens, E. R. (2006). *Economische impact terreuraanslagen*. Geraadpleegd van <https://www.vbo-feb.be/globalassets/actiedomeinen/economie--conjunctuur/economie--conjunctuur/economische-impact-terroristische-aanslagen-bedraagt-bijna-06-van-het-bbp/vbo-analyse---economische-impact-terreuraanslagen.pdf>
- Rushe, D. (2017, 14 juli). Nasdaq reaches new record high, 15 years after dotcom tech surge. *the Guardian*. Geraadpleegd van <https://www.theguardian.com>
- Shepley, N. S. (2011). *THE ROARING 20'S AND THE WALL STREET CRASH*. Geraadpleegd van <http://www.andrewsuk.com>
- Standaard.be. (2001, 12 september). Europese luchtvaart aandelen crashen mee. *De Standaard*. Geraadpleegd van <https://www.standaard.be>
- STATISTA. (2020). *Market capital value of Europe's largest banks since the Coronavirus 2020* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://www.statista.com/statistics/1102735/market-capital-of-leading-european-banks-since-the-coronavirus-outbreak/>

Statistics Netherlands. (2009, 17 maart). *Unemployment in 1930s unprecedentedly high*.

Geraadpleegd op 25 april 2020, van <https://www.cbs.nl/en-gb/news/2009/12/unemployment-in-1930s-unprecedentedly-high>

Steeman, F. S. (2003). *Structurele analyse vd beurscrash van Wall Street van 1929 en het verband met de mondialisering*. Geraadpleegd van

<https://www.scriptieprijis.be/scriptie/2003/structurele-analyse-vd-beurscrash-van-wall-street-van-1929-en-het-verband-met-de>

*Stock Market Crash*. (z.d.). Geraadpleegd op 24 april 2020, van

<http://athenaandkim.weebly.com/stock-market-crash.html>

STOXX. (2020). *EURO STOXX 50* [Grafiek]. Geraadpleegd van

<https://www.stoxx.com/index-details?symbol=sx5e>

Suy, P. (2020, 10 juni). "Europese Centrale Bank overweegt bad bank voor slechte

coronakredieten". *De Tijd*. Geraadpleegd van <https://www.tijd.be>

Tanghe, N. (2008, 10 oktober). De kredietcrisis in vijftien vragen. *De Standaard*.

Geraadpleegd van <https://www.standaard.be>

Trends. (2020a, 26 maart). Bijna 3,3 miljoen nieuwe werklozen in VS door coronacrisis.

*Site-Trends-NL*. Geraadpleegd van <https://trends.knack.be>

Trends. (2020b, 5 mei). Werkloosheid in Vlaanderen stijgt fors door coronacrisis. *Site-*

*Trends-NL*. Geraadpleegd van <https://trends.knack.be>

U.S. Bureau of Economic Analysis, & Fred Economic Data. (2020). *Real Gross Domestic*

*Product* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://fred.stlouisfed.org/series/GDPCA>



- US Department of Commerce; US Census Bureau, & Statista. (2019). *Number of documented migrants from Europe to the United States between 1820 and 1957* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://www.statista.com/statistics/1044523/migration-europe-to-us-1820-1957/>
- Vallin, V. J., Meslé, M. F., Adamets, A. S., & PyrozHKov, P. S. (2012). *Annual sex-specific trends in numbers of births and deaths, from 1924 to 1939* [Grafiek]. Geraadpleegd van <https://www.demogr.mpg.de/books/drm/009/2.pdf>
- Van der Hout, B. (2020, 8 juni). "ECB kan aandelen gaan opkopen". *De Tijd*. Geraadpleegd van <https://www.tijd.be>
- Van Dun, Dr. F. v. D. (1988). *Crash en depressie* ("Herzien", "2" druk, Vols. 1988–1). Geraadpleegd van [https://users.ugent.be/~frvandun/Texts/Articles/C&D\\_1988\\_rev.pdf](https://users.ugent.be/~frvandun/Texts/Articles/C&D_1988_rev.pdf)
- Van Eerden, A. (2019, 5 januari). *11 september, de dag die de beurzen deed schudden*. Geraadpleegd op 8 mei 2020, van <https://www.aberfeld.nl/2015/09/11/11-september-de-dag-die-de-beurzen-deed-schudden/>
- Van Hamme, K. (2017, 19 oktober). Black Monday, de vergeten beurscrash. *De Tijd*. Geraadpleegd van <https://www.tijd.be>
- Van Hamme, K. (2020, 19 maart). "Deze berenmarkt is erger dan die van 2008". *De Tijd*. Geraadpleegd van <https://www.tijd.be>
- Van Haver, K. (2020a, 21 april). Coronacrisis wordt gigatest voor Europees project. *De Tijd*. Geraadpleegd van <https://www.tijd.be>
- Van Haver, K. (2020b, 27 mei). Europees herstelfonds van 750 miljard euro. *De Tijd*. Geraadpleegd van <https://www.tijd.be>

- Van Santen, R. (2017, 6 september). *De S&P 500 index; alles over de populairste index*. Geraadpleegd op 9 mei 2020, van <https://www.lynx.nl/kennis/artikelen/sp-500-index-alles-populairste-speler/>
- Vanacker, L. (2020a, 14 mei). Luchtvaart wil in lonen snoeien. *De Tijd*. Geraadpleegd van <https://www.tijd.be>
- Vanacker, L. (2020b, 15 mei). Gesprek met Lufthansa levert geen garanties voor Brussels Airlines op. *De Tijd*. Geraadpleegd van <https://www.tijd.be>
- Vanacker, L. (2020c, 16 mei). Brussels Airlines schrapt in de zon. *De Tijd*. Geraadpleegd van <https://www.tijd.be>
- Vermorgen, E. (2020, 9 juni). "Geen dividend bij Europese banken tot 2021". *De Tijd*. Geraadpleegd van <https://www.tijd.be>
- Vervenne, W. (2020, 16 april). VS verliezen 22 miljoen jobs in één maand. *De Tijd*. Geraadpleegd van <https://www.tijd.be>
- Vervenne, W. V. (2011, 22 december). Jumbolening lost eurocrisis niet op. *De Tijd*. Geraadpleegd van <https://www.tijd.be>
- Wereldeconomie herstelt snel na terreuraanslagen. (2002, 3 september). *De Tijd*. Geraadpleegd van <https://www.tijd.be>
- Wolf, M. W. (2009, 20 november). After the Crash. *ForeignPolicy*, 120. Geraadpleegd van <https://foreignpolicy.com>
- Zacks Investment Research, & CNBC. (2015). *NASDAQ Sectors 2000* [Illustratie]. Geraadpleegd van <https://www.cnbc.com/15-years-after-nasdaqs-peak-look-how-its-changed/>